

Sirkka Heinonen

HÄMEEN TULEVAISUUSKUVIA

Hahmotuksia Hämeen maakunnan tulevaisuuden
kehitysvaihtoehtoista

TUTU-eJULKAISUJA 8/2009

HÄMEEN TULEVAISUUSKUVIA

Hahmotuksia Hämeen tulevaisuuden
kehitysvaihtoehtoista

Sirkka Heinonen

Sirkka Heinonen

sirkka.heinonen@tse.fi

Copyright © 2009 Sirkka Heinonen & Tulevaisuuden tutkimuskeskus & Turun kauppakorkeakoulu

ISBN 978-951-564-976-8

ISSN 1797-132

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Turun kauppakorkeakoulu

Rehtorinpellonkatu 3, 20500 TURKU

Korkeavuorenkatu 25 A 2, 00130 HELSINKI

Pinninkatu 47, 33100 TAMPERE

Puh. (02) 481 4530

Faksi (02) 481 4630

www.tse.fi/tutu

tutu-info@tse.fi, etunimi.sukunimi@tse.fi

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	5
2.	TULEVAISUUSVERSTAAN TULOKSET	10
2.1	Tulevaisuusajattelun integrointi maakunnan strategiseen kehittämiseen	10
2.2	Megatrendit ja niiden vaikutus Hämeeseen	11
2.3	Heikot signaalit ja niiden vaikutus Hämeeseen	22
3.	KOLME VAIHTOEHTOISTA HÄMEEN TULEVAISUUSKUVAA	36
3.1	Hajallaan hallitusti hoivaava Häme	36
3.2	Hyödyllinen Häme Helsingin helmassa	37
3.3	Hiilitön Häme HHT:n hengessä	37
4.	STRATEGINEN POLKU HÄMEEN TOIVOTTUUN TULEVAISUUTEEN	40
	LÄHTEET	43

1. JOHDANTO

Tässä raportissa esitellään Hämeen maakunnan tulevaisuuskuvien laadintaan tähdännyt tulevaisuusverstastyöskentely. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toteuttama ennakointityö käsitti elokuussa 2009 järjestetyn tulevaisuusverstaan, sen valmistelun ja tulosten raportoinnin Hämeen liitolle.

Tulevaisuusverstaassa (14.8.2009), sen aloittaneessa avainluennossa ja tulevaisuusverstaan taustamateriaalin valmistamisessa käsiteltiin tulevaisuusajattelun integrointia maakunnan strategiseen kehittämiseen ja ennakointiajattelun merkitystä laajemminkin. Lisäksi tarkasteltiin keskeisiä megatrendejä ja pohdittiin niiden vaikutuksia Hämeeseen. Vastaavasti käsiteltiin heikkoja signaaleja ja niiden osoittamia orastavia ilmiöitä sekä työstettiin heikkojen signaalien mahdollisia vaikutuksia Hämeen tulevaisuuden kannalta.

Tulevaisuusverstaaseen kutsutut osallistujat sovittiin yhteistyössä Hämeen liiton kanssa (osallistujalista on liitteessä 2). Suunniteltu osallistujamäärä oli työskentelyn toimivuuden näkökulmasta noin 25 henkilöä. Avainluennolle voitiin mahdollistaa hieman suurempi osallistujamäärä. Tilaisuudesta raportoitiin mediassa näkyvästi.

Tulevaisuusverstasmetodin lisäksi tässä ennakointityössä hyödynnettiin useita muita tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä kuten esimerkiksi tulevaisuuspyörää, tulevaisuustaulukkoa, megatrendianalyysia ja heikkojen signaalien tunnistamista osana toimintaympäristön muutostarkastelua (Kamppinen et al. 2002; Glenn & Gordon 2009; Laakso 2009). Tulevaisuusverstastyöskentelyyn virittänyt avainluennon sisältö on kuvattu tässä luvussa.

Varsinainen tulevaisuusverstastyöskentely on esitelty ja tulokset raportoitu luvussa 2. Ennakointityön fokusoitu tavoite oli saada esiin kolme vaihtoehtoista tulevaisuuskuvausta, skenaariohahmotelmaa Hämeen maakunnan tulevaisuudesta. Nämä vaihtoehtoiset tulevaisuuskuvat on esitelty luvussa 3. Luku 4 sisältää mahdollisen polun ja strategisia kehityslinjauksia toivotun tulevaisuuden tekemiseen. Tulevaisuustyöskentelyssä hyödynnettiin Hämeen maakunnan osalta jo tehtyjä aineistoja ja työn tulosten tarkoituksena on rikastuttaa maakunnan omaa kehittämistyötä, maakuntasuunnitelmaa ja Asumisen Pro-Häme -hanketta. Hämeen liiton puolesta ennakointityöhön osallistuivat maakunta-arkkitehti Anna-Mari Ahonen, kehittämisspäällikkö Matti Lipsanen ja suunnittelija Paula Mustonen. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta ennakointityöhön osallistuivat professori Sirkka Heinonen, tutkija Sofi Salonen ja verstastyöskentelyyn osallistuivat lisäksi Tulevaisuuden tutkimuksen seuran pääsihteeri Hazel Salmi-nen ja Hämeen ammattikorkeakoulun ennakointipäällikkö Anne Laakso.

Tulevaisuuden ennakoinnista

Tulevaisuuden ennakointi (foresight) on osa laajempaa tulevaisuudentutkimusta (futures research/studies), joka kattaa teoria- ja metodikehittämisen. Ennakointi on käytännönläheistä, monitoimijapohjaista tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen luotaamista. Tällaisessa ennakoinninassa tavoitteena on valmistautuminen tulevaisuuden varalle – luotaamalla mahdollisia, todennäköisiä ja toivottavia tulevaisuuskuvia. Tulevaisuudentutkimuksen ja ennakoinnin tavoite on lisäksi tulevaisuuteen vaikuttaminen. Tulevaisuuden ennakointi on tärkeää, jotta voimme parantaa suomalaisten yhdyskuntien ja alueiden kestävyttä, kasvattaa hyvinvointiamme tulevaisuudessa sekä tehdä näiden asioiden osalta oikeita ratkaisuja ja valintoja tänään.

Tulevaisuuden ennakoinnissa pyritään tunnistamaan, mihin maailma on menossa. Muutokset ovat nopeita kompleksisessa toimintaympäristössä kaikki tasot huomioiden : lokaali – globaali – glokaali. Nopeasti muuttuvassa maailmassa tarvitaan ennakoitintietoa toimintaympäristön muutoksista, jossa varsinkin eri asioiden keskinäiset kytkennät voivat olla yllättäviä. Epävarmuus- ja riskitekijät lisääntyvät, mutta niitä voi lieventää ennakoitintiedon avulla. Ennakoinnista saatava kilpailuetu on tulevaisuustyötä systemaattisesti harjoittavien toimijoiden saatavilla. Kilpailuetua voi tällöin koitua kokonaisille kansakunnille, maakunnille, seuduille ja alueille, kunnille, kylille, yrityksille, yhteisöille kuin myös yksittäisille ihmisille. Tulevaisuusprosesseja voidaan toteuttaa monella tasolla: strategiatyössä, kehitystyössä, suunnittelussa, innovaatioprosesseissa, koulutuksessa, tulevaisuusprosesseina, tulevaisuusverstaina jne.

Megatrendit

Megatrendit ovat kehityksen suuria aaltoja tai linjoja. Megatrendi on jonkin ilmiön yleisesti tunnistettu ja selkeän historian omaava yhtenäinen kokonaisuus, jolla on lisäksi selkeä kehityssuunta. Megatrendien suuntaa ei voida määritellä pelkästään tarkastelemalla yksittäisiä toimijoita tai tekijöitä, vaan megatrendi on makrotason ilmiöiden ja tapahtumakuvausten laaja. Usein kyseessä on globaali kokonaisuus, joka sisältää useita erilaisia ja jopa toisilleen vastakkaisia alailmiöitä ja tapahtumaketjuja. Silti siitä muodostuvalla kokonaisuudella voidaan nähdä oma kehityssuunta, jonka uskotaan usein jatkuvan samansuuntaisesti myös tulevaisuudessa. Megatrendien analyyysi liittyy toimintaympäristön muutosten tarkasteluun (horizon scanning). Megatrendiä heikompi suuntaus on trendi – kehityssuunta, muutoksen kaava - pitkän ajanjakson kuluessa tapahtuvan tarkasteltavan ilmiön yleinen kehityssuunta. Trendi saattaa vahvistua tai olla vahvistumatta yleisesti tunnetuksi maailmanlaajuisesti ”megatrendiksi”.¹ Erilaisia megatrendilistauksia on olemassa useita, mutta ainakin seuraavat viisi ovat tärkeitä analysoida Hämeen tulevaisuuden kannalta:

1. Ilmastonmuutos
2. Väestömuutos

¹ Oletusta trendin jatkumisesta lineaarisesti tulevaisuuteen kutsutaan trendiekstrapolaatioksi. Sitä tärkeämmäksi tarkastelutavaksi katsotaan nykyisin epäjatkuvuuksien ja murroskohtien ennakointi.

3. Globalisaatio
4. Digitalisaatio
5. Elämystalous

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen globaali haaste nro 1. Kahden asteen tavoite eli se, että maapallon keskimääräinen lämpötila ei saisi nousta yli kahta astetta vuoteen 2050 mennessä, on tiukka haaste ilmastonmuutoksen hillitsemisessä. Ilmastonmuutoksen etenemisen vaikutukset alkavat näkyä yhä selvemmin. Pohjois-Euroopan sademäärät saattavat kasvaa huomattavasti ja sään ääri-ilmiöt lisääntyvät. Seurauksena on tulvia, merenpinnan tason vaihtelu voi olla suurta, myrskyt lisääntyvät, vetisiä talvia seuraa ankaria talvia jne. Toisaalta keskilämpötilan nousu voi pidentää kasvikautta, mikä parantaa maatalouden mahdollisuuksia. Uusien hyötykasvien viljely on mahdollista, mutta samalla uudet kasvi- ja tuholaislajit leviävät Suomeen. Profiloituuko Häme vähähiilimaakuntana ja vähäpäästöisenä maakuntana?

Väestömuutos on toinen keskeinen megatrendi. Väestön ikääntyminen on kehittyneiden teollisuusmaiden ilmiö. Tämä tarkoittaa myös sitä, että vanhenevan väestön seassa on sekä varakkaita, hyväkuntoisia että varattomia ja huonokuntoisia vanhuksia. Kehitysmaissa puolestaan väestön määrän kasvu on megatrendi ja keskeinen ongelma, joka globaalisti tulee heijastumaan myös kehittyvien maiden tilanteeseen. Väestön määrän kasvu kehittyvissä maissa yhdistettynä ilmastonmuutokseen voi aiheuttaa jopa uusia ”kansainvaelluksia”, kun ruoasta, energiasta ja puhtaasta vedestä syntyy pulaa. Väestön vanheneminen ja työvoiman tarjonnan pienentyminen ovat ainakin vuoteen 2030 asti merkittävimpiä suomalaista yhteiskuntaa mullistavia tekijöitä. Aukkaiden ikääntyminen nostaa esiin kysymyksiä, missä määrin koti muuntuu hoivakodiksi ja millainen on palvelutalon uusi toimintakonsepti? Millainen on Hämeen rooli hoivamaakuntana?

Globalisaatio eli maapalloistuminen on megatrendi monella tasolla. Usein keskitytään globalisaation roolin kaupan ja talouden kysymyksenä. Kuitenkin on muistettava, että globalisaatio etenee myös muilla tasoilla, jotka ovat: teknologia, politiikka, ympäristö, uskonnot, kulttuuri, media jne. Globalisaation vaikutukset kattavat yritysten kaupankäynnin, tuotannon, työn, liikenteen ja matkailun.

Globalisaatio sinällään sisältää sekä hyötyjä että haittoja. Miten Häme pärjää globaalissa maailmassa? Parhaiten se tapahtuu toimimalla paikallisesti ja vaikuttamalla globaalisti ja hyöntymällä globalisaation tarjoamia mahdollisuuksia omaan kehitykseen. Avainsanana on verkottuminen seudullisesti ja kansainvälisesti. Tällöin nousee pohdittavaksi se, kuinka laaja on hämäläisten kotiseutu ja toimintasäde niin asumisessa, yritystoiminnassa, liikkumisessa ja suunnitteluyhteistyössä.

Digitalisaatio on yhteiskunnan kaikille sektoreille tunkeutuva megatrendi. Kaikki mikä voidaan digitalisoida, digitalisoidaan. Digitalisaatio perustuu teknologian nopeaan kehittymiseen. Yhä enemmän sekä asumisessa, työnteossa ja tuotannossa, liikkumisessa ja vapaa-ajan vietossa fyysiset elementit kietoutuvat virtuaalisiin ja digitaalisiin elementteihin ja rakenteihin. Fyysiset digikaupungit ja digimaaseutu haketaan toimintamuotojaan. Älykkäät rakennukset ja rakenteet ovat vuorovaikutuksessa sisällä ja ulkona olevien kanssa. Tällöin nousee esiin mahdollisuutena sosiaalisen median hyödyntäminen

Hämeen kehittämisessä. Tämä tarkoittaa uudenlaisia virtuaaliyhteisöjä ja vuorovaikutusta, jossa käyttäjät tuottavat, jakavat ja akommentoivat sisältöjä. Uudenlainen liiketoimintalogiikka tulee siirtymään kaikkeen bisnekseen. (Heinonen 2009). Kykeneekö Häme hyödyntämään digimaailmaa?

Viides tässä esiin nostettava megatrendi on **elämystalous**. Elämystalous tarkoittaa sitä, että yhä enenevässä määrin tuotteita ja palveluita suunniteltaessa, myytäessä ja ostettaessa kyseessä on elämykset. Kontekstuaaliset käyttö- ja kulutuskokemukset nousevat keskiöön ja tuotteiden ja palveluiden suunnitteluprosessiin. Identiteettien ja merkitysten haku tulee osaksi elämystaloutta ja niihin kytkeytyvää elämys-liiketoimintaa. Elämystalous linkittyy varallisuuden kasvuun. Kuitenkaan kyseessä ei ole pelkästään ekstreemielämykset – yhtä hyvin keskiössä tuote- ja palvelukehityksessä voivat olla pelkistetyt ja/tai immateriaaliset elämykset. Miten Häme pärjää elämystaloudessa?

Heikot signaalit

Avainluennossa tarkatseliin myös heikkoja signaaleja osana toimintaympäristön muutoksen havainnointia ja analyysia. Heikko signaali on yksittäinen ilmiö, tapahtuma tai toisiinsa liittyvien erillisten ilmiöiden tai tapahtumien joukko, joka ei välttämättä tapahtuessaan vaikuta tärkeältä tai ole laaja, mutta jolla on tulevaisuuden muodostumisen kannalta tärkeä tai jopa ratkaiseva merkitys. Heikko signaali on ensimmäinen ilmaus muutoksesta – tulevan laajemman muutoksen ensioire – tai se voi olla juuri se syy, joka muuttaa tapahtumien kulkua ratkaisevasti erilaiseen suuntaan. Sen yhteyttä tulevaan tilanteeseen ei välttämättä voida perustella tilastollisesti uskottavalla jatkuvuudella kuten historiallisella aikasarjalla. Heikkojen signaalien jäljittäminen ja erilaisten ilmiöiden ymmärtäminen heikoiksi signaaleiksi muodostaa yhden haastavimmista tulevaisuudentutkimuksen osa-alueista. Heikon signaalien jäljitys edellyttää useiden erilaisten ilmiöiden/ilmiöalueiden tuntemusta ja tarkastelua, jossa on erotettava subjektiivisesti ja objektiivisesti uudet ilmiöt. Heikko signaali on synonyymi englannin kieliselle "Emerging issue". Sen sijaan heikko signaali ei ole synonyymi "villille kortille", joka puolestaan on yllättäen sattuva epätodennäköinen, mutta vaikutuksiltaan merkittävä yksittäinen tapahtuma.²

Tätä tulevaisuustyöskentelyä varten oli valittu ennakkoon viisi heikkoa signaalia tai pikemminkin orastavaa, mahdollisesti vahvistuvaa ilmiötä, joiden suuntaan on havaittu heikkojen signaalien viittaavan.³ Valitut heikot signaalit ja niiden inkikoimat nousevat ilmiöt olivat seuraavat:

1. Downshifting eli kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen
2. Slow Life eli hitauden vallankumous
3. Vertikaaliviljely
4. Peer-to-peer opinto- ja koulutusmalli
5. Keinoliha – in vitro – lihamassan tuotanto

² Villejä kortteja olivat esimerkiksi 9/11 terrori-isku, vuoden 2004 tsunami ja 2008/2009 finanssikriisi.

³ Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa on kerätty heikkoja signaaleja ja nousevia ilmiöitä, joista heikot signaalit kertovat (Heinonen, S. ja Westerlund, L. toim. 2009).

Downshifting eli kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen pohjautuu toisaalta ilmastonmuutoksen hillintävaatimukseen ja toisaalta talouden taantumiseen ja kotitalouksien säästämistavoitteisiin. Lisänä tulee työttömyyden ja esimerkiksi energian hinnan nousujen aiheuttamat paineet. Käytännössä kulutusta voidaan siirtää immateriaalisiin kohteisiin tai esimerkiksi vapaa-ajan vietossa lähilomailuun (staycation = stay + vacation). Lomalla ruvetaankin ulkomaan matkan sijasta käyttämään paikkakunnan tai seudun omia lähipalveluja, käydään puistoissa, kylpylöissä, museoissa ja lähikaupoissa.

Slow life eli hitauden vallankumous on saanut alkunsa pikaruokaloiden vastareaktionä käynnistyneestä slow food -liikkeestä. Kiireen yhteiskunnassa hallitsee nopeuden kultti ja tehokkuus on ylimmäinen arvo. Slow life antaa aikaa ja tilaa rentoutumiselle ja luovuudelle, minkä tuloksena hyvinvointi ja elämän laatu kohoaa. Asumisen, rakentamisen ja yhdyskuntasuunnittelun nouseva trendi. Hidas asuminen on osa rauhallista, tasapainoista, seesteistä ja stressitöntä elämäntapaa. Se pyrkii ekologisuuden, eettisyyden ja elämyksellisyyden yhdistävään elämäntapaan. Osaako Häme hyödyntää hitauden valttiina?

Vertikaaliviljely on nouseva ilmiö, jossa korostetaan ”pystysuoran” viherrakenteiden mahdollisuuksia osana vihreän infrastruktuurin käsitteen laajenemista. Vertikaaliviljely tarkoittaa viherseiniä, kattopuutarhoja, kaupunkiviljelyä, energia- ja hyötykasveja talojen seinillä ja sisällä. Heikkoja signaaleja tämän ilmiön nousemista on esimerkiksi rakennukset, joiden koko seinä on peitetty vihermattoon. Voisiko Häme toimia vertikaaliviljelyn esimaakuntana?

Peer-to-peer opetus- ja koulutusmalli on ilmiö, johon on useita heikkoja signaaleja havaittavissa. Näin on esimerkiksi silloin, kun roolit yhdistyvät ja lomittuvat seuraavissa suhteissa: opettaja-oppilas, työntekijä – työnantaja, yrittäjä – viranomainen, potilas – lääkäri, asukas – suunnittelija. Tässä mallissa opetus ja koulutus on monensuuntaista: se ei enää tapahdu vain opettajalta oppilaille, vaan kyse on yhä enemmän monensuuntaisesta opetus- ja koulutusmaailmasta ja ennen kaikkea vertaistoiminnasta, jossa vertaiset oppivat suoraan toisiltaan.

Keinoliha – in vitro -lihamassan tuotanto on ilmiö, joka vaikuttaa melko oudolta tai kaukaiselta asialta. Heikko signaali tämän ilmiön orastuksesta on kuitenkin se, että keinolihan tuotanto on alettu laboratorioissa kokeilla. Esimerkiksi jo vuonna 2005 Marylandin yliopistossa aiheesta edettiin konkreettiselle tasolle. Taustalla tässä kehityskuviossa on muun muassa se, että luonnossa tapahtuvassa lihan tuotannossa syntyy globaalilla tasolla mittavasti kasvihuonekaasuja.

2. TULEVAISUUSVERSTAAN TULOKSET

Tässä luvussa valotetaan ensin seudullisen ennakkoinnin strategista merkitystä (luvussa 2.1). Luvuissa 2.2–2.4 pureudutaan megatrendien ja heikkojen signaalien tarkasteluun ja vaikutuksiin Hämeen tulevaisuudelle. Tulevaisuusverstastyöskentely oli suunniteltu etukäteen neljän ryhmän dynamiikalle. Ryhmät aloittivat työskentelyn Hämeen olemassa olevan maakuntaohjelman 2007–2010 pohjalta (Hämeen liiton julkaisu IA:26, 2007). Julkaisussa esitettyä swot-taulukkoa oli täydennetty ja muokattu lähtökohdaksi neljän ryhmän työskentelylle. Näin ollen yksi ryhmä käsitteli aina yhtä swot-taulukon osiota: vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia. Kussakin ryhmässä oli moderaattori, joka huolehti työskentelyn sujumisesta ja vastasi myös tulosten dokumentoinnista tätä raporttia varten.

2.1 Tulevaisuusajattelun integrointi maakunnan strategiseen kehittämiseen

Tulevaisuusajattelun integrointi Kanta-Hämeen maakunnan strategiseen kehittämiseen kannattaa tehdä ekoseutumalliajattelun kehikossa. Ekoseutumallissa ekoseutu on ekotehokkuuden ja kestävän kehityksen edistämiseen profiloitunut seutu, joka on rakenteiltaan ja toimintatavoiltaan uudistumiskykyinen (Heinonen ja Halonen 2007). Seudun kehittämistä tehdään pitkän tähtäyksen aikavälin ja kokonaisvaltaisten tarkastelujen pohjalta. Seudun sisältämien yhdyskuntien tarkastelu tehdään osana suurempia kokonaisuuksia – näin saadaan toimintojen, rakenteiden ja erikoistumisalojen muodostama holistinen näkökulma seudun kehittämisessä. Ekoseutumallissa seudun dynaaminen kehittäminen tapahtuu kestävän kehityksen kaikissa ulottuvuuksissa: ekologinen-, taloudellinen- ja sosiaalinen ulottuvuus otetaan huomioon. Sosiaaliseen ulottuvuuteen sisältyy myös kulttuurinen ulottuvuus, joka puolestaan luovan talouden kautta kytkeytyy kiinteästi taloudelliseen ulottuvuuteen ja uusiin liitetoimintamahdollisuuksiin.

Maakunnan strateginen kehittäminen ekoseutumallissa tarkoittaa holistisen, kokonaisuutta painottavan systeemiajattelun ja kompleksisuuden hallinnan kytkemistä proaktiivisuuteen – toimintaympäristön muutosten ennakkointiin. Lisäksi se tarkoittaa seudun toimijoiden yhteisöllisyyden ja kollektiivisen luovuuden valjastamista seudun hyvinvointia ja kilpailukykyä lisäävien innovaatioiden synnyttämiseen – niin teknisten, taloudellisten kuin sosiaalisten innovaatioiden luomiseen. Tällöin keskiöön voi nousta tavoitteena seudun tasolla toteutuva ”Kaunis ja kestävä arki”, joka voi perustua esimerkiksi vihreän infrastruktuurin käsitteen laajentamiseen. Niin asukkailla, yrittäjillä, työntekijöillä ja viranomaisilla olisi yhteinen näkemys ja visio – tulevaisuuden tahtotila – seudun taloudellisen toimeentulon, asuinympäristön laadun ja viihtyisyyden yhteen kytkevistä tekijöistä.

Maakunnan visio on täsmennettävä tulevaisuuden tahtotilana, joka on yhteisesti luotu. Visio ilman strategiaa ei johda mihinkään. Strategia ilman visiota on puolestaan päämäärtön. Molempia tarvitaan sau-

mattomaan suunnittelutyöhön. Strategiaan on saatava realismia, jotta sen toteutuminen ei jää haaveeksi. Ekoseutumalliajattelu voisi olla strategian ytimessä, jolloin seudun kilpailukyky syntyy hyvinvoinnin edellytysten luomisesta sekä asukkaiden, yrittäjien ja muiden toimijoiden kenttään että ympäristön laadun ja kestävyuden varmistamisesta.

Läpäisyperiaatteella on huomioitava isot kysymykset: ilmastonmuutos, talouden taantuma, maahanmuutto ja sosiaalinen koheesio. Talouden taantumasta aiheuttama luonnollinen vaikkakin pakon sanelema pysähtyminen mahdollistaa systeemisiä muutoksia. Keinot ja resurssit on valjastettava laajalla rintamalla strategian toteuttamiseen. Systeemisten muutosten aikaansaamiseksi on megatrendien ohella tarkkailtava myös heikkoja signaaleja ja niiden mukanaan tuomia kehitysmahdollisuuksia. Toimintaa ei kannata suunnata joko-tai -asetelmaan, vaan sekä-että -lähestymistapaan uusiutumiskyvyn ylläpitämiseksi. Lähestymistapamottona voisi olla suomalainen ”Ei huomenna, vaan tänään!” asennoituminen.

2.2 Megatrendit ja niiden vaikutus Hämeeseen

Avainluennossa tarkasteltiin viittä keskeistä megatrendiä, jotka oli valittu tätä ennakointityötä varten, ja jotka esiteltiin tämän raportin johdantoluvussa:

1. Ilmastonmuutos
2. Väestömuutos
3. Globalisaatio
4. Digitalisaatio
5. Elämystalous

Tulevaisuusverstaassa työstettiin kahdessa tehtävässä aihioita Hämeen maakunnan tulevaisuuskuviin. Ensimmäisessä tehtävässä hyödynnettiin megatrendejä ja toisessa heikkoja signaaleja.

Tulevaisuusverstaan Tehtävä 1:ssä ryhmien tehtävänä oli työstää tulevaisuustaulukkomenetelmällä megatrendejä edellä mainittuun Hämeen swot-kehikkoon peilaten. Kukin tulevaisuusverstaan ryhmä edusti yhtä osiota swotista: Ryhmä 1 ”Vahvuudet”, Ryhmä 2 ”Heikkoudet”, Ryhmä 3 ”Mahdollisuudet” ja Ryhmä 4 ”Uhat”. Ryhmien tehtävänä oli ensin valita maakuntaohjelmaan tehdystä ja verstasta varten täydennetyistä swot-taulukosta 1–2 tärkeintä tai kiinnostavinta asiaa työstettäväksi käsiteltyjen viiden keskeisen megatrendin valossa. Toisin sanoen työstettäväksi valitun asian osalta kunkin megatrendin kohdalle kirjattiin näkökulmia tai kehittämiskohteita. Nämä saattoivat olla luonteeltaan myönteisiä tai kielteisiä (kehittämismahdollisuuksia tai riskejä).

Taulukko 1. Kanta-Hämeen swot-kehikko.

Kanta-Hämeen vahvuudet	Kanta-Hämeen mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä saavutettavuus, hyvä sijainti • Puhdas luonto • Puu kasvaa parhaiten Suomessa • Vahva menneisyys ja rikas kulttuuriperintö • Monipuoliset ja hyvin saavutettavat luonto- ja kulttuuriympäristöt • Runsaat hyvälaatuiset pohjavesivarat • Suhteellisen hyvä ilman laatu taajamien ulkopuolella • Monialaiset koulutusmahdollisuudet • Ympäristötekniikan korkea taso • Ympäristötieto ja -tutkimus • Hyvät ja toimivat teknisen huollon palvelut • Monipuolinen elinkeinoelämä • Hyvät lähtökohdat maatalouden ja bioenergian tuotantoon 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvukykyiset, vetovoimaiset ja työnjaoltaan erilaiset seudut • Seutujen yhteisen tahtotilan muodostaminen • Seutujen yhteisten etujen ja vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen • Panostaminen asumiseen, virkistykseen ja matkailuun hyödyntämällä kestävästi saavutettavuuden, luonnon ja kulttuuriperinnön vahvuuksia • Alueen kilpailukyyn lisääminen kohdistamalla koulutuksen ja elinkeinoelämän tarpeita, ylläpitämällä monipuolista elinkeino- ja palvelu-rakennetta, verkostoitumalla sekä kotimaassa että kansainvälisesti sekä parantamalla yritysten kansainvälisen toiminnan valmiuksia • Luonto-, kulttuuri- ja virkistysmatkailukohteiden hyvä saavutettavuus, matkailun hallittu lisääminen • Viihtyisät asuinympäristöt • Ympäristöosaaminen ja kansainvälinen verkottuminen • Uusiutuvien luonnonvarojen ja uusiutuvan energian kestävä käyttö • Ympäristön kunnostaminen ja hoito • Yhteistyö ympäristöasioissa • Ympäristönsuojelu osana yritysten ja maatalouden laatujärjestelmiä • Kilpailukykyinen joukkoliikenne • Häme on olennainen ja aktiivinen maakunta Helsingin ja Tampereen välissä ja osa kehitysvyöhykettä
Kanta-Hämeen heikkoudet	Kanta-Hämeen uhat
<ul style="list-style-type: none"> • Vähän väestöä • Sijainti vetovoimaisten pääkaupunki- ja valtakunnanosakeskusten välissä ja vaikutuspiirissä • Maakunta koostuu kolmesta seutukunnasta, joilla omat vahvuutensa ja osin erilaiset suuntautumisot isompiin vetoimakkenttiin • Suhteellisesti vähän kansainvälisesti suuntautuneita kasvuyrityksiä • Vesistöjen paikoin heikko veden laatu, järvien vesien nuhraantuminen, haja-kuormitus • Taajamien ja kaupunkiseutujen ajoittain huono ilmanlaatu ja meluongelmat • Pilaantuneet maa-alueet, pohjavesien paikallinen pilaantuminen tai huono ve- 	<ul style="list-style-type: none"> • Odotetun kasvun ennakoimattomuus: kasvu ja peruspalvelut epätasapainoon ja kuntatalouden kriisi syvenee • Palvelut, asumisratkaisut ja ympäristönsuunnittelu eivät vastaa väestönkasvun paineisiin oikealla tavalla: kasvun tuomat edut saatetaan menettää • Paikalliset yritykset eivät menesty kansainvälisessä tai edes kansallisessa kilpailussa: Hämeestä nukkuma- ja etätyölähiö • Työmatkat pitenevät ja vapaa-aika vähenee • Häme jää Helsingin ja Tampereen hiljaiseen välitilaan • Ilmastonmuutoksen vaikutukset • Kaukokulkeumat • Ympäristöönnettomuudet, tulvat • Liikenteen lisääntyminen ja ruuhkautu-

<p>den laatu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ympäristöön soveltumaton rakentaminen ja perinteisen rakennuskannan häviäminen • Luonnon monimuotoisuuden väheneminen, yhtenäisten luonnon-alueiden pirstoutuminen 	<p>minen, melun lisääntyminen, ilmanlaadun heikentyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhdyskuntarakenteen epätaloudellinen ja ympäristön kannalta epäedullinen hajautuminen • Maaseutuasutuksen ja perinteisten maaseutuelinkeinojen häviäminen heikentää monimuotoisuutta • Energian ja uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen hallitsematon kasvu ja käyttö • Ympäristöön suunnattujen resurssien väheneminen • Hyödynnettävien maa-ainesten vähäisyys ja pidentyvät kuljetusmatkat • Yhdyskuntien vedenhankintaa palvelevien merkittävien pohjavesiesiintymien pienuus ja pohjavesien pilaantumisriski • Rantojen sulkeutuminen
--	---

Kussakin ryhmässä äänestettiin ja eniten ääniä saanut swot-asia valittiin lähempään tarkasteluun. Myös toiseksi eniten ääniä saanut asia kirjattiin muistiin. Tulevaisuustaulukkoon työstettiin seuraavaksi Hämeen swot-kehikosta eniten ääniä ryhmän äänestämänä saanut osio siten, että analyysi tehtiin viiden annetun, taulukkoon valmiiksi kirjatun megatrendin osalta.

Ryhmä ideoi verstaustaulukkoon, miten Häme voi reagoida näihin yhdistelmiin: valittu asia + kukin megatrendi. Ideoinnissa kehoitettiin pohtimaan esimerkiksi sitä, minkälaisilla tuotteilla, palveluilla, toimintatavoilla, osaamisella jne Häme kohtaa valitun asian kunkin megatrendin valossa. Ideat kirjattiin idealapuilla taulukkoon kunkin megatrendin kohdalle.

Kuva 1. Tulevaisuusverstaassa ideoitiin aktiivisesti Hämeen tulevaisuutta.

Ryhmä 1:n tulokset – vahvuudet analysoituna megatrendien valossa

Ryhmä 1 äänesti annetusta swot-osiostaan (vahvuudet) tärkeimmiksi tai kiinnostavimmiksi työstettäviksi asioiksi Hämeen kehittämisessä seuraavat:

”Sijainti/Saavutettavuus” 7 ääntä

”Ympäristöteknologia” 2 ääntä

Taulukko 2. Vahvuudet analysoituna megatrendien valossa.

Valittu vahvuus ▶ Megatrendit ▼	Sijainti vetovoimaisten pääkaupunki- ja valtakunnanosa-keskusten välissä ja vaikutuspiirissä
Ilmastonmuutos	Ihanteellinen matkailuilmastoto + Ratayhteys-keskittymä, raideliikenne vahvistuu / Helsinki-Forssa-Pori -radan rakentaminen + Envi Energy Grow Park Jätteistä bisnestä / ekobusiness / Vihreä logistiikka (lennetään ekologisesti; kaikki optimoidaan; miksi tarvitsisi olla ruuhkan keskellä) / Energiateknologia ja tuotekehitys (vahvistuu ilmastonmuutoksen vaikutuksesta) + Lähellä ”kaikkia” Suomessa / Suomen logistinen keskus (ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta kestävä sijainti) + Ympäristökasvatusosaaminen helposti levitettävissä (helppo saada ammattiosaajia sijainnin takia) / Ympäristökoulutus vahvaa alueella + Alueena vähän erit. haittoja (esim. merenpinnan nousu ei vaikuta suoraan), toisaalta myönteiset vaikutukset korostuvat (metsät kasvavat jo parhaiten Hämeessä) --> sijainti sen kun paranee
Väestömuutos	Maahanmuutto/ IT-työvoima lisääntyy ratkaisuna ongelmaan ”Suomalaiset loppuvat, mistä tilalle?” + Tarjoaa hyvän asumispaikan aktiiviselle eläkeläiselle (neljäs asumisen vaihe; voi yhdistää elämystalouteen: aktiivinen eläkeläinen valitsee Hämeen) / Ennaltaehkäisevän työn trendien on helppo rantautua (hyvä paikka pilotointiin): ikääntymisen suhteen pitäisi tehdä ennaltaehkäisevää työtä, että voisi asua kotona pidempään / ei ole ”Kainuun korpia” eli myös maaseudulla on palvelut lähellä + Hyvinvointiyrittäjyys kasvaa (ikäntymistrendi, liittyy myös digitalisointiin, esim. etälääkärit), hyvinvointiteknologia kehittyä, myös kotona voi hoitaa + Metropolialueen laajennusalue / Työpaikat vaihtuvat (työskennellään eri puolilla Suomea) - asuminen kuitenkin Hämeessä / Helppo tulla, helppo lähteä! + Ekoasuminen suosituksi + Sosiaalinen saavutettavuus (ikäntym.) : osallistuva ympäristö (kun on virikkeellinen ympäristö, tulee omalähtöisesti lähdettyä liikkeelle) + Tilaa kasvulle! (=sekä väestön että toimintojen) + Osaamisen profiloituminen paikkakunnittain Hämeessä
Globalisaatio	Varmasti kiihtyy, jolloin: Hyvä elinympäristö korostuu (Bangladesh, Singapore ja Hollanti arvostaa sitä, mitä täällä on, eli väljyyttä - mekin ruvetaan arvostamaan) + Metropolistrategia tulee kaikkeen toimintaan + Häme pääkaupunkiseudun vaikutusalueella → ”matala puskuri” → kulttuurien moninaisuus, ajattelu muuttuu / Nuorison ruohonjuuritason yhteydet kansainvälistyvät + Ei-globalisoitunut osa Suomea (ei jokainen meistä globalisoitu) / Lokalisaatio vastapainona, paikallisuus korostuu (osittain koska suuri osa ihmisistä haluaa turvallisen elinympäristön) + Humpilla Eco Airport! / saavutettavuus: Intiasta tänne Hämeeseen on helpompi tulla kuin Kainuuseen (onko työikäisen väestön tuleminen muualta tänne vahvuus?) / Maailmanlaajuiset markkinat, mutta niitä voi hoitaa Hämeestä käsin + Työpaikat vaihtuvat (eri puolille Suomea) - asuminen pysyy Hämeessä

Digitalisaatio	Hyvä elinympäristö korostuu (vastapainoksi) + Hämeen näkyvyys digimaailmassa → sosiaalisessa mediassa → voi näkyä kilpailukykyä + Yhdyskuntarakenne, lyhyet etäisyydet → tukevat tietoverkkojen rakentamista / Tiedon valtaväylien (valokuitu) risteysasema = Maaseudulla - kuitenkin keskellä digiyhteiskuntaa / Olemme lähellä digimarkkinointia
Elämystalous	Metsien arvo virkistykseen lisääntynyt / urbaani-Suomen ja metsä-Suomen väli-alueet → mahdollisuuksia / Rakennettu sekä luonnonympäristö lähellä ja vuorovaikutuksessa → yritystoiminnan vahvuutta / Häme Suomen 1. lomavyöhyke / Valtava tapahtumatarjonta + Potentiaalia kasville (infra, sijainti) + Työpaikat sijoittuvat tekijöiden asuinpaikan mukaisesti / Saadaan osajia vahvuusalueelle + Luovien alojen nousu + Ympäristö- ja taidekasvatuskemukset käytäntöön täällä → sijainti + osaaminen → vahvuusalue + Ihmisenkokoinen mittakaava säilyy + Paluu menneisyyteen lähellä + Hyvinvointi strateginen avainala / Mielikuvateollisuudet tukevat hyvinvointia

Keskeisimmät alueet (yllä lihavoituna):

sijainnin infra = Helsinki-Forssa-Pori -radan kehittäminen, Humppila Eco Airport, mahdollistaa ekobisneksen, vihreä logistiikka (ilmastonmuutos)

metropolialueen laajennusalue, työpaikat vaihtuvat mutta asuminen Hämeessä, infra (globalisaatio)

hyvä elinympäristö korostuu (digitalisaatio)

hyvinvointi strategiseksi avainalaksi, mielihyväteollisuus hyvinvointia tukemaan (elämystalous)

+ paikallisuus vastapainona, työpaikat siirtyvät suosittujen asuinpaikkojen läheisyyteen

Ryhmä 2:n tulokset - heikkoudet analysoituna megatrendien valossa

Ryhmä 2 äänesti annetusta swot-osiostaan (heikkoudet) tärkeimmiksi tai kiinnostavimmiksi työstettäviksi asioiksi Hämeen kehittämisessä seuraavat:

”Sijainti vetovoimaisten pääkaupunki- ja valtakunnanosakeskusten välissä ja vaikutuspiirissä” 4 ääntä

”Maakunta koostuu kolmesta seutukunnasta, joilla omat vahvuutensa ja osin erilaiset suuntautumiset isompiin vetovoimakeskityksiin” 2 ääntä

Keskustelussa nousi esiin muutama asia, jotka olisivat voineet olla swot-tilauksessa mukana: nuorten työllistymismahdollisuuksien kapeus ja osaavan työvoiman saatavuus.

Taulukko 3. Heikkoudet analysoituna megatrendien valossa.

<p>Valittu heikkous ▶</p> <p>Megatrendit ▼</p>	<p>Sijainti vetovoimaisten pääkaupunki- ja valtakunnanosakeskusten välissä ja vaikutuspiirissä</p>
Ilmastonmuutos	<p>Liikkuminen lisääntyy; Verkottuminen Helsingin yliopiston kanssa → kouluille tutkimusprojekteja ja konkreettisia tekoja (esim. puunistutustempaukset); Forssan ympäristöklusterin kehittäminen; Maatalouden positiivinen sopeutuminen ilm. muutokseen → Ruoka-aitta; Luonnonvarojen kysynnän kasvu, pohjavedet; Liikenneyhteydet → Joukkoliikenteen mahdollisuudet; Nykyisten ja uusien ratayhteyksien kehittäminen; Suosi hämäläistä: paikalliset tuotteet → väh. päästöjä; Asumisen uudet mallit? Kaupunki, taajamat, maaseutu.</p>
Väestömuutos	<p>AMK Federaatio- hanke (osaava työvoima); Aktiivinen maahanmuutto-ohjelma; Maakunta mummoutuu; Hidas ja turvallinen vanhuus; Lapsiperheiden onnena; Ylivoimaisesti viihtyisin, turvallisin, peruspalvelut (koulut + päiväh.); Vetovoimaisuus; Miten säilytetään (myös) maassamuuton kärkisija?; Lyhyet etäisyydet, etä- ja lähityön joustavat yhdistelmät; Häme pääkaupunkiseudun kasvun purkajana → asuminen ja saavutettavuus.</p>
Globalisaatio	<p>Ylimaakunnalliset koulutushankkeet; Humppilan lentokenttä; Kv- oppilaitosyhteistyön lisääminen; Kv- yritysverkostojen hyödyntäminen; Aktiivinen osaavan työvoiman tuonti; Raideyhteydet lentokentille; Yhteydet lentokentille ja satamiin kääntävät sijainnin vahvuudeksi; Pienen maakunnan uusiutumiskyky; Sijainnin merkitys vähenee → Globaali verkostoituminen.</p>
Digitalisaatio	<p>Sijainnin merkitys vähenee → Globaali verkostoituminen; Operaattoreilta 100% peitto Kanta-Hämeessä; Älykkäät kodit vanhuksille; Etätöiden edellytykset paranevat; Ajan ja paikan merkitys vähenee → vähentääkö myös Hämeen sijainnin kilpailuetua?</p>
Elämystalous	<p>Identiteetti, Hämeen tunnistettavuus; Luontomatkailu Lähiroka; Palveluketjut → tuotteistus verkostoissa; Maaseutuvaihto (peruskoulun TET- harjoittelupaikat); Lähimatkailun nousu, pääkaupunkiseutu (ja Pietari); Kulttuuripalveluiden kehittäminen Tre→, Tku→ HML <-Lahti, <-Hki.</p>

Mielenkiintoista on havaita, että sekä ”Vahvuudet” että ”Heikkoudet” -ryhmä (ryhmät 1 ja 2) valitsi saman asian käsiteltäväkseen eli maakunnan sijainnin. Tämä osoittaa, että sama asia voi olla sekä vahvuus että heikkous. Sijainti on vahvuus saavutettavuuden näkökulmasta. Sen sijaan sijainti voi olla heikkous, jos se näyttäytyy välimaastoon putoamisena. Sijainnin hyödyntäminen täysipainoisesti ei siis tapahdu automaattisesti, vaan sen eteen on tehtävä mielikuva- ja markkinointityötä.

Ryhmä 3:n tulokset – mahdollisuudet analysoituna megatrendien valossa

Ryhmä 3 äänesti annetusta swot-osiostaan (mahdollisuudet) tärkeimmiksi tai kiinnostavimmiksi työstettäviksi asioiksi Hämeen kehittämisessä seuraavat:

”Alueen kilpailukyyn lisääminen kohdistamalla koulutuksen ja elinkeinoelämän tarpeita, ylläpitämällä monipuolista elinkeino- ja palvelurakennetta, verkostoitumalla sekä kotimaassa että kansainvälisesti sekä parantamalla yritysten kansainvälisen toiminnan valmiuksia” 3 ääntä

”Panostaminen asumiseen, virkistykseen ja matkailuun hyödyntämällä kestävästi saavutettavuuden, luonnon ja kulttuuriperinnön vahvuuksia” 1 ääni

”Häme on olennainen ja aktiivinen maakunta Helsingin ja Tampereen välissä ja osa kehitysvyöhykettä” 1 ääni

Taulukko 4. Mahdollisuudet analysoituna megatrendien valossa.

Valittu mahdollisuus ► Megatrendit ▼	Alueen kilpailukyyn lisääminen kohdistamalla koulutuksen ja elinkeinoelämän tarpeita, ylläpitämällä monipuolista elinkeino- ja palvelurakennetta, verkostoitumalla sekä kotimaassa että kansainvälisesti sekä parantamalla yritysten kansainvälisen toiminnan valmiuksia
Ilmastonmuutos	<p>Maatalous, elintarvikkeet, asuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - elintarvikkeiden ja asumisen kestävyysbrändi, globalisaation näkökulma - maatalouden uudet mahdollisuudet (hyötykasvit) - lähiruokaa kiintiöpakolaisille - terveen elämän peer-konsepti <p>Ympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> - uusiutuvan (bio)energian tuotanto (Kiimassuo/Forssa ja Ekokem/Riihimäki) - uusiutuvan energian know-how'n vienti (tuotantolaitokset, koulutus, tuotekehitys) - energiatehokkaat ratkaisut - vesistöt valjastettava kalastus- ja virkistyskeitaiksi kansainvälisen turismin käyttöön <p>Liikenne</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hki-Pori -ratayhteyden kehittäminen <p>toimenpiteitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - selvityksiä toimialakohtaisesti ilmastonmuutoksen vaikutuksesta/mahdollisuuksista Hämeen (yritys)tuotantoon (matkailu, maatalous, rakennustuotteet)
Väestömuutos	<p>Hoiva-alan yrittäjyys ja innovaatiot</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakaslähtöinen hoiva-alan innovaatiotoiminta - metropolialuetta palveleva monikulttuurinen hoivayrittäjyys - hyvinvointipalvelujen kehittäminen - wellbeing-teollisuus - kotipalvelu tietotekniikkaa hyväksikäyttäen ikäihmisten palvelijaksi - ihmisen elämänsäkaarisen oppimisen ja hyvinvoinnin strategiaa konsultoiva yrittäjyys <p>Uudet toimintamallit</p> <ul style="list-style-type: none"> - seniorikansalaiset peruskoululaisten mentoreiksi

Globalisaatio	<p>Koulutus, kielitaito</p> <ul style="list-style-type: none"> - kansainvälisen koulutuksen lisääminen - kansainvälisen osaamisen ja osajien hyödyntäminen - kehittäjävoimien keskittäminen kv-asioihin (kv-foorumit ym.) - ammattikorkeakoulutasolla koulutukseen lisää englannin kielen ohella mm. kiinankielisiä koulutusohjelmia <p>Maahanmuuttajat</p> <ul style="list-style-type: none"> - maahanmuuttajille heidän omaan kulttuuriinsa kuuluvaa palvelutarjontaa <p>Muuta</p> <ul style="list-style-type: none"> - slow-design (kansainväliset trendit ruuan valmistuksessa)
Digitalisaatio	<p>Koulutus</p> <ul style="list-style-type: none"> - koulutustarjonnan (II aste ja amk) kehittäminen - digitalisaation tarpeet huomioidaan kaikilla koulutusaloilla - sosiaalisen median laaja hyödyntäminen - ihmiset, yritykset, oppilaitokset aktiivisesti mukana eri sosiaalisen median välineissä - pienet kyläkoulut pois: nykyaikainen video- ja internet -tekniikka käyttöön - emeritus-/emeritayliopisto <p>Aluekehittäjät</p> <ul style="list-style-type: none"> - aluekehittäjien digitaalikommunikaatio (käynnistymässä HOC = Häme open campus, jonka kautta asia mahdollistumassa) - kaikille kansalaisille nopeat laajakaistayhteydet vastaamaan heidän palvelutarpeisiinsa <p>Muuta</p> <ul style="list-style-type: none"> - henkilökohtainen/perhekohtainen elämänkaaren kattava hiili- ja vesijalanjälki -konsultaatio webbipalveluna - kestävien investointien tukipalvelu
Elämystalous	<p>Virtuaaliset palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> - virtuaalimaailman yhdistäminen olemassa oleviin matkailupalveluihin - virtuaalielämän vuorovaikutus, palveluongelmien monitorointi ja niihin puuttuminen esim. eläinterapia <p>Liikkuminen, luonto</p> <ul style="list-style-type: none"> - maisematerapia, eläinterapiayrittäjäyys - ympärivuotinen aktiivisuuskonsepti - vastuullinen elämysrittäjäyys - retkeilyreitit hyvin varustelluiksi terveystuokunnan käyttöön - tieteen ”havainnollistaminen”, esimerkkinä Elonkierto-puisto (MTT:n perustama maatalousaiheinen esittelypuisto, jossa tutkimus ja käytäntö kohtaavat) - wellbeing-, matkailu- ja luontopalvelujen kehittäminen - järvet kuntoon, kalastusmahdollisuuksien kehittäminen - <i>Häme Heritage Center = suomalaisen sisämaaelämän näyteikkuna</i>

Ryhmä 4:n tulokset – uhat analysoituna megatrendien valossa

Ryhmä 4 äänesti annetusta swot-osiostaan (uhat) tärkeimmiksi tai kiinnostavimmiksi työstettäviksi asioiksi Hämeen kehittämisessä seuraavan:

”Yhdyskuntarakenteen epätaloudellinen ja ympäristön kannalta epäedullinen hajautuminen” 4 ääntä
Toiselle sijalle selvisi:

”Paikalliset yritykset eivät menesty kansainvälisessä tai edes kansallisessa kilpailussa: Hämeestä nukuma- ja etätyölähiö” 3 ääntä

Ryhmän valitsema yhdyskuntarakenteen hajautuminen tuotti työstön tuloksena melko yllätyksellömän lopputuloksen. Ansiokkaasta työskentelystä huolimatta paljon pureskellusta aiheesta oli vaikea kylmitään löytää täysin uusia näkökulmia. Kuitenkin keskustelussa nousi esiin Hämeen kannalta kiinnostava johtopäätösten ketju: globalisaatio-otsikon alta löytyi yhteinen maakunnallista kilpailukykyä koskeva huoli (tähän liittyvien lappujen teksti on korostettu punaisella). Kun tälle mietittiin ratkaisua, katseet kohdistuivat digitalisaation alle kertyneisiin pariin varovaisen positiiviseen ajatukseen (oranssi). Nämä johdattivat keskustelun edelleen ilmastonmuutos-otsikkoon ja siellä olleisiin mahdollisuutta kuvaileviin lappuihin (vihreä). Johtopäätöksenä voisi todeta, että tämä ajatusketju oli hedelmällisempi ryhmän työn kannalta kuin yksikään yksittäinen ajatus.

Lopuksi ehdittiin keskustella lyhyesti ekologisesta maaseutuasumisesta ja sen mahdollisuuksista Hämeessä. Aiheesta (tiivistä urbaania vai maaseudulle asukkaita) kuluneen vuoden aikana käyty julkinen keskustelu leimattiin mustavalkoiseksi ja kevyeksi. Kestävän kehityksen kannalta haitallisinta rakennetta muodostavat ryhmän mielestä taajamien reuna-alueiden mattomaiset pientaloalueet ja pääkaupunki-seutua ympäröivä ns. Nurmijärvi-ilmio yksittäisine irrallisine yksityisautoiluun perustuvine pientaloineen. Tämä ilmiö ulottuu Hämeessä jo Riihimäelle saakka ja alkaa olla esimerkiksi Lopella vahvaa.

Maaseudun vanhojen kylien elvyttäminen ja täydentäminen sen sijaan luo edellytykset hyvinkin omavaraiselle ja ekologiselle elämäntavalle. Todettiin kuitenkin, että maaseudun asumisen ekologisuutta pitäisi pystyä terävöittämään myös mielikuvatasolla: maalla asuminen ei ole uskottavasti ”vihreää”, jos kulkupelina on kaksi isoa yksityisautoa ja asuntona talotehtaan kartanomallinen pakettitalo. Todelliset uuden ajan ekokylät luodaan määrätietoisin toimenpitein ja panostuksin ekologiseen energiantuotantoon, vesihuoltoon ja ehkä ravinnonhankintaan. Hyötyä saadaan jo muutaman talon yhteistoiminnasta.

Tehtävän 1 lopussa oleva elämystalous-megatrendin käsittely nosti idulle Hämeen monia mahdollisuuksia ja viritti hyvin ajatuksia jo Tehtävää 2 kohti.

Taulukko 5. Uhkat analysoituna megatrendien valossa.

Valittu uhka ► Megatrendit ▼	Yhdyskuntarakenteen epätaloudellinen ja ympäristön kannalta epäedullinen hajautuminen
Ilmastonmuutos	<p>Selvät UHAT (Jäljempänä myös joissakin tapauksissa nähty mahdollisuus kääntää asia positiiviseksi):</p> <ul style="list-style-type: none"> - ympäristöhaitat korostuvat - energiankulutuksen vähentämistavoitteeseen ei päästä - kalliimpi rakenne - syö paljon myös kunnan verotuloja (vanhusten kotihoito, päivähoito, koulukuljetukset, maanhankinta, infra kallis) - rakenteen hajautuminen voi ohjata rakentamaan epäedullisiin rakennuspaikkoihin: altistaa sään ääri-ilmiöille - vesihuolto-ongelma - hajautuminen kiihdyttää muutosta edelleen, liikenteen päästöt kasvavat - suurempi matkasuorite - lisää liikennettä: palvelut haettava kauempaa, jos maaseutu muuttuu mökkialueeksi, lisää muuta hyötyliikennettä - aiheuttaa lisää liikennöintitarvetta - autoilun tarve kasvaa, kaikki eivät ole rautatieliikenteen piirissä <p>Uhkasta jalostettu MAHDOLLISUUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - puurakentaminen - maaseudulle mahdollista toteuttaa ekologisen rakentamisen avulla ekotehokkaampaa rakennetta kuin kaupunkimaisiin ympäristöihin - hajautetut järjestelmät: jätteiden paikallinen hyödyntäminen - haja-asutusalueella asuminen vähentää kulutusta - etätyö vähentää haittoja - luontomatkailulle uusia mahdollisuuksia
Väestömuutos	<p>UHAT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vanhenevaa, apua tarvitsevaa väestöä on entistä enemmän myös Hämeessä - vanhenevan väestön palvelut - ikääntyvien hoidon haasteet kärjistyvät - segregoituminen - heikot eivät pärjää: yksityisautoa ei kaikilla - maaseudun elävänä säilyminen edellyttää muuttoliikettä maaseudulle <p>Neutraali:</p> <ul style="list-style-type: none"> - väestömuutos ei vaikuta kokonaisuuteen, vähentää sosiaalisia ongelmia
Globalisaatio	<p>UHAT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kilpailukyky ja kansainvälisten sopimusten tavoitteet - globaalit yritykset eivät pysty toimimaan alueella - maakunnan vaikeaa pysyä globaalissa kehityksessä: osaamiskeskittymät jäävät heikoiksi ja sijaitsevat kaukana toisistaan - verkostoituminen voi olla vaikeaa kun esim. osaajat eivät ehkä olekaan fyysisesti lähellä toisiaan - maahanmuuttajien reservaatti - maahanmuuttajien sekoittuminen ja integraatio ympäröivään yhteiskuntaan voi olla vaikeaa <p>Neutraali:</p> <ul style="list-style-type: none"> - globalisaatio jatkuu yhdyskuntarakenteen hajautumisesta riippumatta

Digitalisaatio	<p>UHAT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tietoliikenneyhteydet toimiviksi koko Hämeeseen - lieveilmiöt yhteiskunnassa - digitalisaatio ei etene toivotulla tavalla hajautuneessa yhdyskuntarakenteessa - teknologia kallista toteuttaa, välimatkat pitkiä - digitaaliset uudet palvelut huonosti kaikkien saatavilla pitkien etäisyyksien vuoksi <p>Neutraali:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tiedonvälityksen ja maailmanlaajuisen tiedonvälityksen kannalta ei ole suurta merkitystä <p>UHASTA MAHDOLLISUUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - digitalisaation avulla pienennetään haittoja = mahdollisuus - vähentää liikkumistarvetta - hajanainen rakenne voisi toimia pilottina digiyhteiskunnalle!
Elämystalous	<p>UHAT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uusien tuotteiden ja palveluiden kehittäminen vaikeaa: kysyntä pientä jos kuluttajat ovat hajallaan - syrjäytyminen ja segregatio <p>UHASTA MAHDOLLISUUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - asukas voi luoda elinkeinon luonnonläheisestä asuinympäristöstään käsin - luontomatkailusta valtti - hajautunut rakenne maaseudulla voi olla hyvä pohja elämystaloudelle - hajautunut yhdyskuntarakenne mahdollistaa parempaa elämystaloutta - arkielämä sinänsä voi olla elämyksellistä, ei tarvita varsinaista ”elämysten ostoa” - tilaa rauhoittua

2.3 Heikot signaalit ja niiden vaikutus Hämeeseen

Tätä tulevaisuustyöskentelyosiota varten oli valittu ennakkoon viisi heikkoa signaalia tai pikemminkin orastavaa, mahdollisesti vahvistuvaa ilmiötä, joihin heikkojen signaalien on havaittu viittaavan. Valitut heikot signaalit olivat:

1. Downshifting eli kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen
2. Slow Life eli hitauden vallankumous
3. Vertikaaliviljely
4. Peer-to-peer opinto- ja koulutusmalli
5. Keinoliha – in vitro – lihamassan tuotanto

Tulevaisuusverstaan toisena keskeisenä tehtävänä oli nyt työstää tulevaisuuspyörä-menetelmällä heikkoja signaaleja Hämeen kehittämismahdollisuuksia luodaten.⁴ Ryhmät äänestivät keskustelunsa pohjalta annetun viiden heikon signaalin listauksesta, mitä heikkoa signaalia alettiin syväanalysoida ja tulkita Tulevaisuuspyörä -menetelmällä. Työskentelyyn valitut viisi laajalti eri aihealueita edustavaa heikkoa signaalia oli avainalustuksessa esitelty taustaksi työskentelylle (ks. johdantoluku). Ryhmä sai valita itseään eniten kiinnostavimman heikon signaalin työstettäväksi tukemaan Hämeen kehittämismahdollisuuksia.

Valittu heikko signaali tai pikemminkin se orastava ilmiö, joka on kyseessä heikkojen signaalien indikoimana, kirjoitettiin tulevaisuuspyörän keskelle. Tulevaisuuspyörän ensimmäiselle kehälle alettiin siten ideoida, mitä tuotteita, palveluja, toimintamalleja, ideoita ym ko. heikko signaali voi Hämeen kannalta merkitä. Toiselle kehälle kirjattiin seuraavaksi esteitä ja edistäviä asioita, konkreettisia toimenpiteitä jne. ensimmäiselle kehälle kertyneitä asioita koskien. Tässä luvussa työskentelyn tulokset on kirjattu listauksena sekä vastaavat asiat myös tulevaisuuspyörään asemoituina.

Ryhmä 1:n tulokset: Downshifting Hämeessä

Ryhmän äänestys kiinnostavimmaksi tai tärkeimmäksi koetusta heikosta signaalista oli seuraava:

Downshifting 5 ääntä

Slow life 1 ääni

Pyörän keskelle työstettäväksi valikoitui siten **Downshifting**

Ensimmäisen kehän kirjaukset:

Kierrätys / Kierrätyspalvelut (kierto, tuunaus, hävitys?)

Jätteet hyötykäyttöön mm. energiaksi

Korjataan uuden ostamisen sijaan

Kimppakyydit pääkaupunkiseudulle

Julkinen liikenne kuntoon

Yhdessä liikkuminen → julkinen liikenne

Pyöräily lisääntynyt

⁴ Tulevaisuuspyörä on miellekarttamainen useampikehäinen tutkittavan aiheen tai haasteen vaikutuksia analysoiva pyörä. Kyseessä on Millennium –hankkeen johtajan Jerome Glennin 1970-luvulla kehittämä strukturoitu, aivoriihiyppinen menetelmä. Siinä etsitään paperille piirrettyyn pyörän ja siitä eteenpäin johtavien nuolien avulla jonkin tärkeän (mega)trendin, tapahtuman, ongelman, päätöksen tai heikon signaalin ensimmäisen, toisen ja tarvittaessa kolmannen vaiheen vaikutuksia yhteiskunnan tai organisaation toimintaan, arvoihin jne. Tulevaisuuspyörän avulla voidaan järjestellä, ymmärtää ja täsmentää erilaisia tulevaisuutta koskevia näkemyksiä ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Heikko signaali = orastavasta, mahdollisesti vahvistuvasta ilmiöstä kertova merkki: asia, tapahtuma jne. (Glenn & Gordon 2009).

Hyvä infra

→ yksilön ekologinen reppu kevyempi

Tehokas logistiikka

→ Mitä tapahtuu suureelliselle infralle?

Työn ja vapaa-ajan raja hämärtyy → etätyöt (matka-aika hukka-aikaa)

Paikallisen tarjonnan arvostuksen nousu

Paikallinen kulttuuritarjonta

Paikallisruoan arvostuksen nousu

→ Lähiruokayrittäjyys tarjoaa työtä maaseudulle

Perusruoan kulutus kasvaa

Elämispalveluiden kulutus kasvaa

Omaehtoinen vapaa-ajan toiminta järjestettyjen aktiviteettien sijaan

Lähimatkailu lisääntyy → paikallinen lähimatkailuyrittäjyys

Staycation-palveluita

Omistamisesta luopuminen vapauttaa ”hyvään elämään”

Kesämökeistä luopuminen

Talojen/asuntojen koot pienenee

→ Pienet talot – pienet tontit = tiivistys

Alivuokralaisuus uuteen kukoistukseen

Kommuuniasuminen

→ Käyttöoikeudet

Maaseutuasuminen lisääntyy

Helsingistä pako Hämeeseen, maallemuutto

Maaailma opettanee 2030 mennessä kohtuutta

Huipputekniikka (”led”, vety, nano, ??)

→ Paikallinen energiantuotanto

Öljyn loppuminen

Toisen kehän kirjaukset:

Jätteen tuottaminen kallistuu

→ Pakkauksien järjeistäminen

→ Tuotekirjo järkevaksi

→ Kun kaikki kierrätetään - mistä rahat firmoille?

Uudet logistiset teknologiat ja palvelumallit

→ Lisää pyöräparkkeja

Kevyen liikenteen yhteydet

Polttoaineen hinta (edistävä tekijä)

Uskalluksen puute (haittaava tekijä)

Rohkeat visiot ja sitoutuminen (edistävä)

Kilpailutussääntöjen muutos

Osuuskuntien paluu

Kiinteistöjä vapautuu uusille hämäläisille

Omistamisen ihannointi (haittaava tekijä)

Mukavuudenhalu, itsekkyyys, kulutushysteria (haittaavia tekijöitä)

Vuokra-asumisen renesanssi

Pilottialueita, joissa paikallinen energiantuotanto

Selvät strategiat ja päätösten toimeenpano (edistävä)

Uusiutuvien energioiden erilaiset tukimuodot (edistävä)

Suuret ryhmittymät:

- omistusasunnosta/mökistä luopuminen
- vuokrausajattelu
- maalle muutto (Helsingistä Hämeeseen)
- julkinen liikenne
- pyöräily
- infra
- kierrätys, korjaus ja niihin liittyvät palvelut
- paikallinen energiantuotanto

Mitkä esteet? Omistuksen ihannointi, poliittisen uskalluksen puute

Mitä edistämistrendit? Öljyn saatavuus ja hinta, jätteen tuottaminen kallistuu, osuuskuntien lisääntyminen.

Loppumietintä → Jos nähdään, että downshifting-signaalista on tulossa trendi, niin Hämeen tulisi tehdä strategia ja sitoutua tekemään visionäärisiä päätöksiä sekä keskittyä muutamaaan kärkiasiaan.

Kuva 2. Downshifting Hämeen tulevaisuuden kannalta.

Ryhmä 2:n tulokset: Downshifting Hämeessä

Ryhmän äänestys kiinnostavimmaksi tai tärkeimmäksi koetusta heikosta signaalista oli seuraava:

Downshifting 5 ääntä

Slow life 1 ääni

Pyörän keskelle työstettäväksi valikoitui siten **Downshifting**

Ensimmäisen kehän kirjaukset:

Kuntien verotulot

Uhka: paikallinen kysyntä vähenee → konkurssit

Matkailutottumukset → lähimatkailu säästää

Julkisen liikenteen kysyntä kasvaa

Liikennemäärät eivät lisäänty

Työpaikka halutaan asuinpaikkakunnalta, pendelöinti vähenee

Lähimatkailu

Lähimatkailu pääkaupunkiseudulta

Maatilalomat ja ohjelmapalvelut

Tarkoittaako valmiutta luopua julkisista palveluista

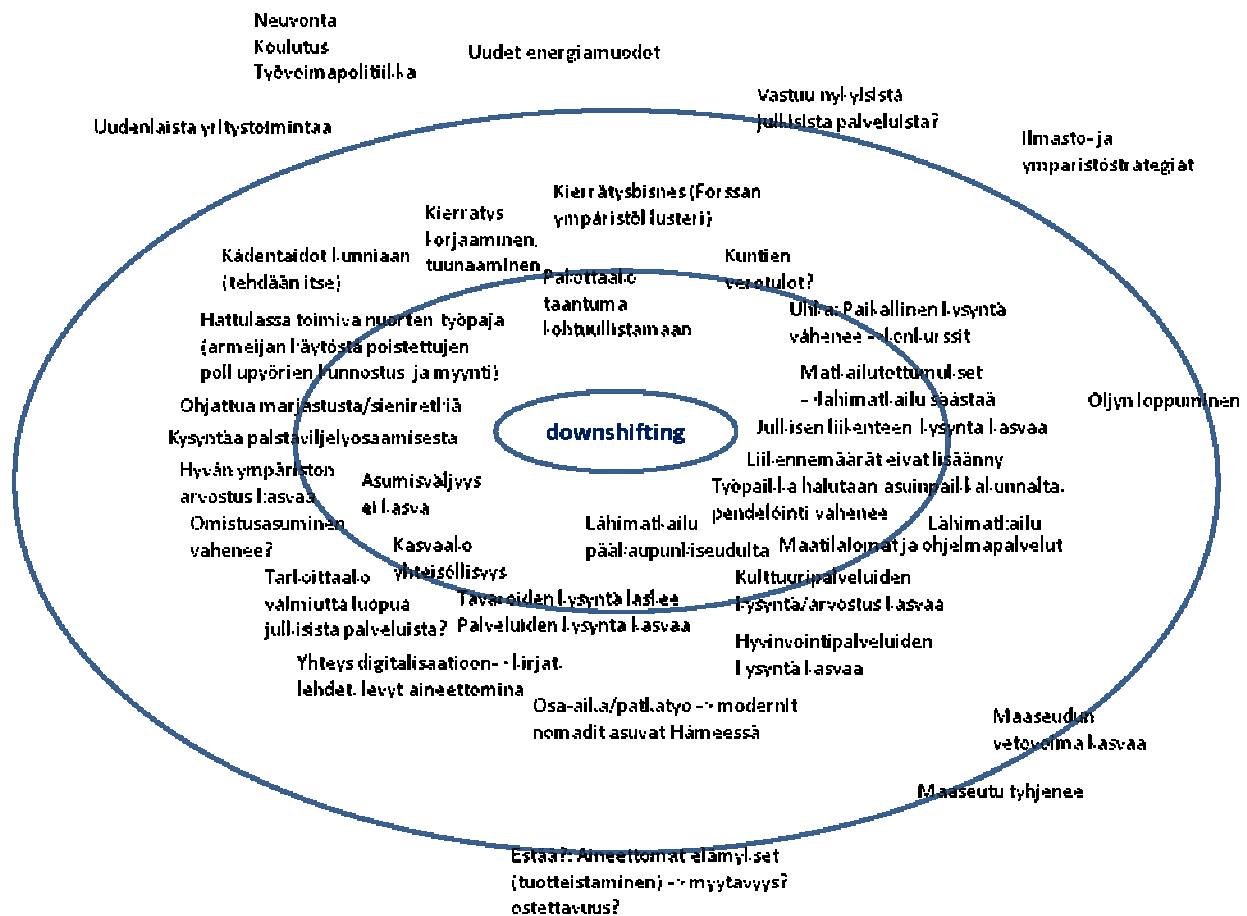
Kulttuuripalveluiden kysyntä/arvostus kasvaa

Yhteys digitalisaatioon → kirjat, lehdet, levyt aineettomina

Hyvinvointipalveluiden kysyntä kasvaa
Tavaroiden kysyntä laskee, palveluiden kysyntä kasvaa
Osa-aika/pätkätyö → modernit nomadit asuvat Hämeessä
Kasvaako yhteisöllisyys
Asumisväljyys ei kasva?
Omistusasuminen vähenee?
Hyvän ympäristön arvostus kasvaa
Kysyntää palstaviljelyosaamisesta
Ohjattua marjastusta/sieniretkiä
Kädentaidot kunniaan, tehdään itse
Hattulassa toimiva nuorten työpaja (armeijan käytöstä poistettujen polkupyörien myynti ja kunnostus)
Kierrätys, korjaaminen, tuunaaminen
Kierrätysbisnes (Forssan ympäristöklusteri)
Pakottaako taantuma kohtuullistamaan?

Toisen kehän kirjaukset:

Vastuu nykyisistä julkisista palveluista
Ilmasto- ja ympäristöstrategiat
Öljy loppuu
Maaseudun vetovoima kasvaa
Maaseutu tyhjenee
Estää? Aineettomat elämykset: Tuotteistaminen, myytävyys? ostettavuus?
Uusia lähtökohtia kaavoitukseen
Leader- rahoitteiset kehittämishankkeet
Uudenlaista yritystoimintaa
Neuvonta
Koulutus
Työvoimapolitiikka
Uudet energiamuodot

Kuva 3. Downshifting Hämeen tulevaisuuden kannalta.

Ryhmä 3:n tulokset : Downshifting

Ryhmän äänestys kiinnostavimmaksi tai tärkeimmäksi koetusta heikosta signaalista oli seuraava:

Downshifting 3 ääntä

Slow life 1 ääni

Peer-to-peer 1 ääni

Pyörän keskelle työstettäväksi valikoitui siten **Downshifting**

Ensimmäisen kehän kirjaukset:

Maatalous, elintarvikkeet

- urban agriculture - sesonkiruoka
- vegetarismien nousu
- maatalouden ja elintarviketeollisuuden uusi tuleminen (lähiruoka)
- perheviljelmien suosio kasvaa; nurmikoon sijaan kasvimaata ja ruokapöydän antimet

Kierrätys

- kierrätys lisääntyy (lisää kirpputoreja ja kierrätyskeskuksia)

Kädentaitojen korostaminen

- tehdään omat astiat savipajassa ja vaatteet turpeesta (matkailuvaltti → liittyy myös seuraavaan kohtaan)

Matkailu, liikkuminen

- auton sijaan työmatkoille skootteri tai polkupyörä, kalamatkoille moottoriveneen tilalle soutuvene
- virtuaalimatkailu lisääntyy
- lähimatkailu lisääntyy
- trendinä: ”Paikallaan pysymisen logistiikka”

Rakentaminen, ympäristö

- tarvitaan yhdyskuntarakenteiden tiivistämistä
- talonrakennus: muunneltavuus asumistilan käytössä erilaisella moduulitekniikalla perhekoon muutoksen myötä
- energia-arviointi korostuu
- aktiiviasuminen (energiaa tuottava)

Muuta

- ”onnellisuusindikaattoreiden” tarkastelu (arvostetaanko koulutusta ja tutkimusta liikaa?)

Toisen kehän kirjaukset:

Edistäviä asioita:

- terveyskasvatus edistää vegetarismia
- funktionaaliset tuotteet ja ravintolisät
- hyötyliikunnan korostaminen terveystekijänä

Estäviä asioita:

- kertakäyttökestohyödykkeet kierrätyksen kannalta huono asia
- ansiotason nousu estää ”paikallaan pysymisen logistiikkaa” ja lähimatkailua
- ”kaikki-heti-mulle-nyt” –ajattelun jatkuminen ja vahvistuminen haittaa downshiftingiä

Konkreettiset toimenpiteet/tuotteet:

- perustetaan uusiotuotemyymälöitä
- maksulliset matkailun virtuaalituotteet
- kaavoitus ja maapolitiikka tukemaan yhdyskuntarakenteiden tiivistystä
- savikoulutus ja muu kädentaitojen koulutus
- pienpuutarhamyymälät (välineet, siemenet, neuvonta, työapu)
- poimitaan marjat ja sienet ”ihan ite” – ei ulkomailta tuotettua työvoimaa

Yleisenä kommenttina esitettiin, että teknologian ”liikakehitys” estää kulutuksen vähentämisen

Yleistä ryhmästä ja ryhmän toiminnasta:

- ryhmä pieni ja ”virkamiespainotteinen” (kaikki tunsivat toinen toisensa)
- luovaan ajatteluun virittäytyminen ja nykypäivästä irrottautuminen tuotti jonkin verran ongelmia

- alkuvirtittelyn jälkeen työskentely lähti käyntiin suhteellisen mukavasti, mielipiteiden vaihtoa syntyi runsaasti
- tehtävässä 1 ryhmä valitsi tarkastelukohteeksi hyvin laajan ja monitahoisen asian → valitun kokonaisuuden tarkastelu osoittautui melko hankalaksi
- tehtävässä 2 osallistujien intensiteetti alkoi selvästi hiipua loppua kohti (perjantai-iltapäivä...), erityisesti kehälle 2 ei oikein enää tuntunut ”irtoavan” mitään → tehtävä saatiin kuitenkin vietyä kunnialla loppuun asti, aikaa riitti molempien tehtävien tekemiseen

Ryhmä 3 :n merkinnät

- 1. Kehä mustalla
- 2. Kehä punaisella

Kuva 4. Downshifting Hämeen tulevaisuuden kannalta.

Ryhmä 4:n tulokset: Slow life

Ryhmän äänestys kiinnostavimmaksi tai tärkeimmäksi koetusta heikosta signaalista oli seuraava:
Pyörän keskelle työstettäväksi valikoitui **Slow life**

YDIN:

- ”Hidasta Hämeessä” -brändi
- Slow down in Häme!
- Antaa mahdollisuuden elämystaloudelle
- Häme: suomalaisen kulttuurin syntysija: miten saadaan hyödynnettyä tämä potentiaali?

Ensimmäinen kehä:

TYÖ JA TYÖAIKA, -MATKA, -PAIKKA:

- lyhyt työmatka, pidempi vapaa-aika
- lähityö, lisääntyvä vapaa-aika
- työn, työmatkan ja kuntoilun yhdistäminen
- työaikajoustot ja työaikakokeilut
- lähityö elämänmuodoksi
- oma yritystoiminta kotona
- kotityötä (= etättyö) maaseutumaisemassa, vuodenaikojen kokeminen, arjen ylittävät elämykset
- työmatkaelämykset: pyöräily, junassa matkustaminen (retriitti / lepo), kävely

VAPAA-AIKA, MATKAILU:

- hevosmatkailu ”Hitaasti hevosella Hämeessä”
- 2-tiestä elämystie: nopeusrajoitus 30 km/h!
- tilojen tarjoaminen esim. lähikaupunkien lapsileireille
- eläimet ja sosiaalityö: terapiaratsastus (fysioterapia, vammaisratsastus, työ-toiminta), eläintenhoito rikollisten ja syrjäytyneiden kuntoutuksessa jne.
- ”elämysmaatalous”: kaupunkilaiset maksavat heinänteosta
- elämymatkailu korjausrakentamisessa: korjauskursseja > ilmaista työvoimaa > osaamisen kasvua > kulttuuriperinnön parempaa hoitoa
- lähiluonnon hyväksikäyttö: iltavapaa, viikonloput, lomat
- perhekeskeisyys kasvaa: perhematkailu ym.
- Torrnsuolle marjamatkailu ulkomaalaisille
- Härkätie elämystienä, pyhiinvaellus
- retriittimatkailu
- elämymatkailu: esim. marjankeruuviikonloppu + maaseutumajoitus
- pehmeä lähimatkailu: eläimet, melonta, luonnossa yöpyminen jne.

HARRASTUKSET:

- Golf ja muu luonnossa liikkuminen on oikeaa slow lifea!

- Golf-kentät valtaavat Hämeen moottoriurheilun kustannuksella.

YHTEISÖLLISYYS, SOSIAALISUUS:

- sosiaalisuuden lisääntyminen
- Slow life lisää toisesta välittämistä joka suomalaisilta puuttuu.
- Itsekkyyks vähenee, annetaan aikaa lähimmäiselle.
- Kotieläin joka kotiin, turhuuden markkinat kutistuvat.

MAASEUTU, KYLÄT:

- Yhdyskuntarakenne säilytetään hajautuneena, kylät kehittyvät yhteisiksi kodeiksi.
- Kotikylä on kotikaupunkia sosiaalisempi paikka kasvaa ja kehittyä.

TEKNOLOGIAN EDUT:

- Nopeat yhteydet, hidas elämä!
- nettiyhteyshenkilö (seudullinen) joka kokoaa joka kylän omat nettisivut, kylille ylläpitäjät, yhteisiä tapahtumia

LÄHIRUOKA, PERINNERUOKA:

- lähiruoan tuotanto ja myynti ympäristöön
- paikallinen ruokakulttuuri brändiksi
- hämäläinen perinneruoka
- Kalastusmahdollisuuksien lisääminen luo slow life - harrastukselle lisätilaa ja luo myös terveyttä syöjille.

ASUMINEN, ARKKITEHTUURI:

- asumisen estetiikkaa:
- korkealuokkaista suunnittelua passiivitaloihin
- pilottialueita passiivitaloista hämäläisiin uuden ajan ekokyliin
- joka kylälle joku yhteisöllisyyttä tehostava paikka, esim. kylätalo, lystinurmi, keinukallio tai aukio

PUUTARHA:

- MTT ja HAMK Lepaa: korkean teknologian viherrakentamissovelluksia > ...joista jalostetaan ”naistenlehtiversioita” koko kansan käyttöön, puutarhavillityksestä täysi hyöty irti!

TYÖ JA TYÖAIKA, -MATKA, -PAIKKA:

- (haja-asutusalueen) pienyrittämisen helpottaminen: verotus, hygieniavaatimukset jne
- kaavoihin joustoa! (maankäytön suunnittelu)
- kevyen liikenteen reitit kuntoon
- vapaa-ajan ja vakituisen asumisen joustava yhdistäminen
- tietoliikenneverkko kuntoon
- kuntaan etätyökeskus verkostotyöläisten tapaamispaikaksi

- Hyödynnetään nuoren sukupolven ajattelu kulutuksen vapaaehtoisesta vähentämisestä uudenlaiseen työntekoon ja asumiseen.

VAPAA-AIKA, MATKAILU:

- markkinointi
- perinnetekemisen leirit, maalaistalot uusiokäyttöön
- Hippolis mukaan matkailun kehittämiseen
- Virvelinranta: elämyspalvelut vammaisille
- Kunnat ostavat pehmeitä palveluita esim. hevosyrittäjiltä, satsaus oikeaan aikaan voi olla säästö myöhemmin.
- maatilojen erikoistuminen: viljelytilat hoitavat tuotannon, matkailutilat ovat luopuneet tuotannosta (ehkä maanomistuksestakin) ja keskittyvät palveluihin
- viherrakentaminen
- virkistysalueiden hankinta
- Rakennusperinnön hoidon kehittyminen osaamisen kasvun myötä vaatii prosessin organisointia ja prosessille isännän > tuloksena syntyy osaamisverkosto.

Toinen kehä:

YHTEISÖLLISYYS, SOSIAALISUUS:

- Kilpailuyhteiskunta ei suosi slow lifea.
- talouden realiteetit slow lifen esteenä
- Lama mahdollistaa elämäntapojen korjaamisen.
- Lama maailman pelastajana – myös Hämeen!
- lasten kilpailutusta joka asiassa vähennettävä
- kilpaurheilua karsittava, perusliikuntaa lisättävä
- Tupakointikiellon tavoin rajoitettava paikkoja joissa alkoholia tarjotaan. – Toisaalta viinit ruokakauppoihin. Suomalainen alkoholikulttuuri remonttiin!
- lähimmäisavun organisointi, jotta turvataan jatkuvuus
- elämyksellinen vanhustenhuolto ja asuminen

MAASEUTU, KYLÄT:

- Kuntien välistä yhteistyötä kaavoittamisessa lisättävä – mahdollistaa kylien synnyn palvelujen lähelle.
- Brittityyliin pubi joka kylään! aito kohtaamispaikka
- yhteistoimintakoordinaattori kyliin
- laajakaista joka kylään
- kyläsuunnitelmat, osayleiskaavat, rakennemallit

LÄHIRUOKA, PERINNERUOKA:

- hankintalaki: voitava tulkita siten, että läheisyystekijää saa käyttää kilpailutekijänä
- riittävän tiivis kylä ja hyvä tiedonkulku: kohtaamispaikat ja esim. nettitiedottaminen

ASUMINEN, ARKKITEHTUURI:

- strategista ajattelua ekorakennusten suunnitteluun: tärkeisiin kohteisiin (kansainvälinen) huippuarkkitehti ja kovat ekotavoitteet > mielikuvatyötä, imagomarkkinointia!
- MTT ja HAMK Lepaa ottavat estetiikan paremmin huomioon kehitystyössään
- ”Irti verkosta” -yhteisöjä (omavaraisia energian, vesihuollon ym. suhteen)
- kunnat kaavoittavat pilottialueita passiivitaloille, kokeilualueiden kautta pysyväksi käytännöksi

YDIN:

- ”Hidasta Hämeessä” -brändi
- Slow down in Häme!
- Antaa mahdollisuuden elämäntaloudelle
- Häme: suomalaisen kulttuurin syntyisiä: miten saadaan hyödynnettyä tämä potentiaali?

Kuva 5. Slow life Hämeen tulevaisuuden kannalta.

Mielenkiintoista oli havaita, että kolmessa ryhmässä työstettäväksi valikoitui sama orastava ilmiö eli downshifting, joka tarkoittaa kulutuksen vapaaehtoisesta vähentämistä. Tämä voi johtua toisaalta siitä, että kyseinen nouseva ilmiö on todella laajalti kiinnostusta herättävä. Toisaalta se voi osittain johtua siitä, että heikkojen signaalien listalla oli muutama toistaiseksi varsin marginaalinen ilmiö kuten esimerkiksi vertikaaliviljely ja keinolihan kehittäminen. Lisäksi on huomattava, että yksi ryhmä valitsi työstettäväkseen slow lifen eli hitauden vallankumouksen, joka osaltaan kytkeytyy myös downshifting-ilmioon. Näin ollen voidaan vetää se johtopäätös, että Hämeen tulevaisuuden kannalta downshifting ja slow life – kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen ja hitauden vallankumous – ovat vakavasti otettava huomioon strategisessa suunnittelutyössä ja etsittävä väyliä niiden toteuttamiseen.

Kysyttäessä verstaan yhteydessä kyselylomakkeella, johon myös pelkästään avainluennolle osallistuneilla oli mahdollisuus vastata, mikä heikko signaali olisi mielestäsi kiinnostava Hämeen tulevaisuuden kannalta, saatiin seuraavia vastauksia: 1. Nuorten pahoinvointi, ennaltaehkäisyyn tärkeys, heikommista huolehtiminen, 2. Downshifting, slow life, 3. Nuorison ”putoaminen kelkasta” ja elämän pinnallisuus sekä kulutushysteria. Menossa on ”sikasykli”, joka voi päättyä huonosti. 4. Sosiaalisuuden orastava kasvu, turhuuden markkinoiden menestyksen hiipuminen 5. Slow life.

3. KOLME VAIHTOEHTOISTA HÄMEEN TULEVAISUUSKUVAA

Tässä luvussa hahmotetaan kolme rakenteellista tiiviisti luonnehdittua skenaariomaista tulevaisuuskuva, joihin Tulevaisuusverstaan tuloksia peilataan, ja joita on jo rakenteellisesti hahmoteltu Hämeen liiton kehitystyössä.

3.1 Hajallaan hallitusti hoivaava Häme

Tässä tulevaisuuskuvasssa maakunnan yhdyskunnat ovat hiljalleen hajautuneet rakenteeltaan. Kyseessä on nykymallin jatkuminen. Eheyttävät hankkeet ja ponnistelut tiiviin rakenteen puolesta eivät toteudu. Toisaalta rakenteen on sallittu hajautuvan. Ns. hajauttavan kaavoituksen käsite on toteutunut: alati laajenevat kaavoitetut pientalovoittoiset alueet taajamien reunoilla yleistyvät. Rakenteen hajauttaminen on tapahtunut hallitusti. Väestön vanheneminen Suomessa on johtanut kahdenlaiseen kehitykseen. Varakas vanheneva väestönosa hakeutuu nimenomaan pientalovaltaisille haja-asutusalueille asumaan. Kanta-Hämeen muuttovoitto kasvaa ikääntyvän väestönosan muodossa. Vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden lisäksi myös hoivattaviksi palveluyhteisöihin tulleita varten on hallitun hajautetusti rakennettu hiljaisuutta, luonnonkauneutta ja turvallisuutta henkiviä asuinyhteisöjä. Vanhenevan väestön hoivatarve on samalla kasvanut sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti. Kyseisille hajautuneena sijaitseville senioriyhdyskunnille tarvitaan hyvinvointi- ja terveyspalveluja. Näitä toteutetaan myös yksityisen palvelurakenteen turvin, mikä on luonut uusia työpaikkoja. Myös muista maakunnista käsin ostetaan Hämeen hoivayhdyskuntien palveluja. Elinkeinorakenteen muutos suuntautuu kohti terveys- ja hyvinvointipalveluja sekä luonto- ja elämysmatkailua. Sekä paikallisille asukkaille että muualta Suomesta ja myös ulkomailta etenkin Aasiasta tuleville matkailijoille on tarjolla räätälöityjä elämyspalveluja ja -reittejä. Hajautuneen yhdyskuntarakenteen kompensoimiseksi energijärjestelmiä on saneerattu uusiutuviin energialähteisiin pohjaaviksi. Esimerkiksi seniorikylissä hyödynnetään useita energialähteitä: aurinko- ja tuulienergiaa ja biomassaa. Ikääntyneiden asukkaiden kunnon ylläpitämiseen on kytketty heidän panoksensa kulutuksen immaterialisaatioon, materiaalien huolelliseen kierrätykseen ja jätteen kompostointiin ja uusiokäyttöön. Hyvinvoinnin käsitteeseen luetaan kuuluvaksi ympäristön hyvinvointi. Ympäristön terveyskytkennöistä tehdään ekoesteettisen asuin ympäristön luomisen lisäksi liiketoimintaa. Eri-tyisesti hyödynnettyjä tai huomioon otettuja megatrendejä maakunnan kehittämässä tässä tulevaisuuskuvasssa ovat väestön vanheneminen ja elämystalous. Heikkojen signaalien ilmaisemista orastavista ilmiöistä etenkin slow life eli hitauden vallankumous saa vauhtia tässä tulevaisuuskuvasssa.

3.2 Hyödyllinen Häme Helsingin helmassa

Tässä tulevaisuuskuvasssa Häme hyötyy verkostoitumisesta niin Helsingin ja pääkaupunkiseudun kuin globaalinkin toimintaympäristön kanssa. Häme hyödyntää asemaansa Helsingin ulkokehällä, tiukasti kiinni taloudellisten toimintamahdollisuuksien helmassa. Suur-Helsingin ulkokehä muodostaa verkostorakenteen, jossa silmukkokokona on noin yhden tunnin matka Helsingistä. Verkon solmukohtiksi ovat valikoituneet muun muassa Kotka, Kouvola, Lahti, Hämeenlinna, Forssa ja Salo. Täsmällistä maantieteellistä sijaintia tärkeämmäksi on tässä verkostomallissa noussut matka-aika Helsingistä. Häme on tehnyt itsensä hyödylliseksi tässä proaktiivisessa verkostoajattelussa, joka kattaa sekä rakenteellisen että toiminnallisen yhteistyön verkostoon kuuluvien paikkakuntien välillä. Maakuntatason ajattelun sijaan paikkakunnat profiloituvat kumppanuusnoodeina eli solmukohtina kokonaisuuden muodostamassa verkostossa. Hämeen liiton tuore avaus Häme Open Campus (HOC) hyötyy näkyvyydestä verkostossa ja houkuttelee monipuolisesti opiskelijoita. HOC palvelee myös kansainvälisiä opetustarpeita. Maakunnan kaupungeista Hämeenlinna ja Forssa vahvistuvat suhteellisesti eniten ja Forssan osalta draivereina toimivat sekä seudulla jo valittu vihreä strategia (ekoteknologialla nousuun) että onnistuneet rata- ja väyläinvestoinnit. Erityisesti hyödynnettyjä tai huomioon otettuja megatrendejä maakunnan kehittämisessä tässä tulevaisuuskuvasssa ovat digitalisaatio, globalisaatio ja ilmastonmuutoksen hillintä. Heikkojen signaalien ilmaisemista orastavista ilmiöistä etenkin downshifting eli kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen saa jalansijaa tässä tulevaisuuskuvasssa.

3.3 Hiilitön Häme HHT:n hengessä

Hämeen tavoite nousta vähäpäästöiseksi ja vähähiiliseksi mallimaakunnaksi on toteutunut. Hiilitön Häme HHT:n hengessä merkitsee todellista nauhakaupungin muodostumista Helsinki-Hämeenlinna-Tampere -akselille. Kyseessä on raju ratavaihtoehto Helsinki - Hämeenlinna - Tampere -välillä, jolloin lähes kaikki kasvu kohdistuu tälle nauhakaupungin vyöhykkeelle. Yritykset ovat lähteneet valumaan Helsingistä asukkaiden perässä pohjoiseen. Toisaalta siirtymistä pääkaupunkiseudulta pois on vauhdittanut talouden taantumien jäljiltä jääneet pelot kustannusten noususta (toimitilat + energia). Riihimäki on kiinnostava tässä mielessä, sillä sen vetovoima on kasvanut sen jälkeen, kun kaupunki on panostanut asuin ympäristön tekemiseen viihtyisämmäksi ja turvallisemmaksi. Nuoria työikäisiä ja lapsiperheitä muuttaa paikkakunnalle samoin kuin palvelujen läheisyyttä arvostavia eläkeläisiä. Yritysten yhteiskuntavastuun käsitteeseen on liitetty työntekijöiden työmatkaliikkuminen. Näin radan varrella sijaitsevien yritysten on odotettu huolehtivan siitä, että raideliikenne on suositeltavin työmatkaliikkumisen muoto ja muille tarjotaan aktiivisesti etätyömahdollisuutta. Pendelöinti vahvistuu entisestään sekä lyhyillä että pitkillä matkoilla, päärataa on kehitetty ja sen kapasiteetti on kasvanut erityisesti lähiliikenteessä. Tämä puolestaan on mahdollistanut varsinkin lyhyempien matkojen pendelöinnin. Erityisesti hyödynnetty tai huomioon otettu megatrendi maakunnan kehittämisessä tässä tulevaisuuskuvasssa on ilmastonmuutok-

sen hillintä. Heikkojen signaalien ilmaisemista orastavista ilmiöistä etenkin downshifting eli kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen saa jalansijaa tässä tulevaisuuskuvassa.

Taulukko 6. Tulevaisuuskuvien vertailua.

Skenaariot	Hallitusti hajallaan hoivaava Häme	Hyödyllinen Häme Helsingin helmassa	Hiilitön Häme HHT:n hengessä
Väestö	Senioripainotteinen	Monipuolinen ikärakenne	Nuorten pendelöijien suuri määrä
Elinkeino- ja tuotantorakenne	Hyvinvointi- ja terveyspalvelut, elämysmatkailu	Energia-, bio- ja eko-tekniikat, vihreä rakentaminen	Logistiikka ja liikenne, peruskorjausrakentaminen, luova talous
Yhdyskuntarakenne	Hallitusti hajallaan	Verkostorakenne	Radanvarren nauha-kaupunki
Arvot ja elämäntapa	Yksilöllisyys	Kumppanuus	Ympäristötietoisuus
Hyödynnetyt megatrendit ja heikot signaalit/nousevat ilmiöt	Väestön vanheneminen Elämystalous	Globalisaatio Digitalisaatio Ilmastonmuutos	Ilmastonmuutos
Luonnehdinta	HOIVA-HÄME	HYÖTY-HÄME	HIILITÖN HÄME

Maakunnallisen asumisen markkinoinnin tueksi on seuraavassa esitetty seudulliset näkökulmat:

Hämeenlinnassa kannattaa mennä matkailu edellä. Matkailijat vakuutetaan hyvällä palvelulla ja ympäristön laatutekijöillä siinä määrin että halukkuus seudulla asumiseen kasvaa. Investoinnit matkailupalveluihin ja -ympäristöihin koituvat myös asukkaiden hyväksi. Kävijöistä tulee mahdollisesti pendelöiviä asukkaita tai jos tuuria on, niin jopa seudulla työskenteleviä asukkaita. Avainsanoja ovat "oikea kaupunki" (ruutukaavakeskusta), historialliset rakennukset, -rakenteet ja puistot, erinomaiset virkistysalueet ja -palvelut, rikas luonnonympäristö, kulttuurimyönteisyys, dynaaminen imago ja hyvä saavutettavuus ja sijainti. Nämä näkökulmat toteutuvat kaikissa edellä kuvatuissa skenaarioissa, mutta etenkin skenaariossa "Hallitusti hajallaan hoivaava Häme" Hämeenlinna toimii hajallaan oleville hoivayhdyskunnille hallinnollisen ja kulttuurillisen keskuspesän.

Forssassa vahvistetaan idullaan olevaa Green living & Green technology -konseptia. Forssan kaupunki profiloituu ekokaupungiksi ja tämä näkyy kaikessa kaupungin strategisessa kehittämisessä, viestinnässä ja markkinoinnissa. Seudun muut kunnat "peesaavat" ja tukevat omalta osaltaan ja soveltuvien osin tätä läpimenevää teemaa. (Esimerkiksi Ypäjällä hevostalouden tarjoamat mahdollisuudet ekologiseen ravinteiden kierrättämiseen, Humppilan Eco-Hub jne.) Perinteisten lähtökohtien (toimitilat, tontit, energian hinta) lisäksi markkinointityössä korostetaan ekoteknologiayritysten toisilleen tarjoamaa synergiaetua. Yritysten mukana houkutteellaan yritysten työntekijöitä ja omistajia asukkaiksi. Varsinkin pienten ja pk-yritysten osalta sidos asukkaiden ja yritysten välillä on tiivis: yritykset eivät asetu seudulle mikäli seutu ei houkuttele yrittäjiä ja heidän perheitään myös asuinpaikkana. Äärimmäisen tärkeää on ekologisen

tavoitteiden rehellinen läpivieminen ja freesi, kevyt, nuorekas ilme. Forssan asema ja myönteiset kehitysmahdollisuudet korostuvat erityisesti edellä kuvatussa skenaariossa ”Hyödyllinen Häme Helsingin helmassa”.

Riihimäellä kasvu on jo jonkin aikaa perustunut pääkaupungin kasvupaineen purkamiseen. Tulijat eivät tule niinkään matkailukokemuksensa vakuuttamina, vaan ennemmin sen vuoksi että seudulle sijoittuminen antaa mahdollisuudet rauhallisempaan arkeen ja sujuvaan työmatkaliikenteeseen (verratuna pääkaupunkiseudulla asumiseen). Pendelöivien määrä ja suhteellinen osuus väestöstä on erittäin suuri. Sujuva arki, kohtuuhintainen asuminen ja ihmisen kokoinen mittakaava ovat Riihimäellä avainsanoja. Tätä markkinoinnin avainaluetta voi höystää yrityksiin ja osaamiseen liittyvällä markkinoinnilla sitä tavoitetta silmällä pitäen, että yritykset vähitellen, talouden seuraavan nousukauden ja ikärakenteen muutoksen (vahva eläköityminen) myötä, alkaisivat valua työntekijöiden perässä pääkaupunkiseudulta pohjoisemmaksi yhdysvaltalaisen kaupunkitutkija Richard Floridan (2006) paljon siteeratun ja polemisoidun mallin mukaan. Riihimäki saattaa olla kiinnostavimpia alueita tässä mielessä, myös logististen vahvuksiensa vuoksi ja nousta etenkin skenaarion ”Hiilitön Häme HHT:n hengessä” dynaamiseksi keskukseksi.

4. STRATEGINEN POLKU HÄMEEN TOIVOTTUUN TULEVAISUUTEEN

Skenaariot ja tulevaisuuskuvat on tarkoitettu havainnollistamaan mahdollisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja, jotta niiden toteutumistodennäköisyyksiä ja toivottavuutta voidaan arvioida. Todellisuudessa mikään skenaario tai tulevaisuuskuva ei toteudu sellaisenaan. Tulevaisuuskuviissa on paljon elementtejä, joita voisi sijoittaa toisinkin ja ristiin eri tulevaisuushahmotelmien välillä. Hämeen toivottu tulevaisuus voisi siten muodostua useiden eri tulevaisuuskuviien yhdistelmästä. Oleellista on, että toivotun tulevaisuuskuvan valinnan jälkeen ryhdytään toimenpiteisiin kyseisen tulevaisuuden tekemiseksi.

Maakunnan toivottu tulevaisuuskuva liittyy paljolti maakuntalaisten omaan mielikuvaan itsestään eli identiteettiin. Tätä tulevaisuusverstaan yhteydessä kysyttäessä ”Mitä mielestäsi kantahämäläisyys tarkoittaa vuonna 2030?” nousi esiin muun muassa seuraavaa:

1. Vihreää lepoa
2. Golfia moottorien sijaan
3. Olemme lokaaleja, joilla on hyvät edellytykset globaalisuuteen loistavissa asuinolosuhteissa
4. Toivottavasti = maailmankansalainen
5. Ihmisten maakunta. Hämeessä voi elää. Häme Lifestyle.

Kysyttäessä edelleen, mikä on kiireellisin tai tärkein yksittäinen haaste Hämeen kehittämisessä, saatiin vastauksiksi:

1. Vanhenemisen ongelmat, sosiaali- ja terveystoimen toimivuus.
2. Yhtenäisyys → miten alueen profilointi vs. kaupunkien profiilit ja strategiat.
3. Seutujen ja kuntien yhteinen visio, yhteistyön vahvistaminen, pois kateus ja kauna tilalle aito yhdessä tekeminen, iloitaan ”kaverin” menestymisestä, yhden hyvä tietää hyvää kaikille.
4. Seutujen tehokas erikoistuminen saatava aikaan – mm. Forssan seudulla panostetaan erityisesti energia- ja ympäristöliiketoimintaan, ”hyvinvointiteollisuuteen” ja luoviin aloihin sekä ekologiseen logistiikkaan ja vahvoihin klustereihin (rakennus, elintarvike, elektroniikka, metalli).
5. Yhdyskuntarakenteen hajautuminen.

Seuraavat viisi yleisempää strategista linjausta ovat suositeltavia kilpailukykyisen Hämeen maakunnan kehittämiseksi, oli sitten painopisteenä HOIVA-HÄME, HYÖTY-HÄME tai HIILITÖN HÄME:

1. Maakunnan tasapainoisen aluerakenteen tavoittelu

- asumiseen, työhön/tuotantoon, matkailuun monipuolinen tarjonta
- maakuntaan tehdyt sijoitukset hyödynnettävä
- pääkaupunkiseudun ja Kanta-Hämeen välinen vuorovaikutus (vastakkainasettelun sijaan)

2. Maakunnan alueiden profiloinnin edistäminen

- keskinäisen kilpailun sijaan verkottunut kumppanuus
- perinteiden yhdistäminen perhostalouden vaatimuksiin

3. Alueiden omavaraisuuden kehittäminen

- energiaomavaraisuus = energiaturvallisuus,
- elintarvikeomavaraisuus = elintarviketurvallisuus

4. Kanta-Hämeen luontaisten potentiaalien kehittäminen

- työpaikkojen ja elinkeinorakenteen tukeminen
- luonto- ja kulttuuripääoman vaaliminen ja aluepohjaisen luovan talouden synnyttäminen (materiaalinen + immateriaalinen)

5. Kestävän infrastruktuurin turvaaminen

- fyysinen liikenne + virtuaalinen liikenne
- osaamisen infrastruktuuri (oppilaitosten verkostot)

Maakunnan kilpailukyky syntyy hyvinvoinnin edellytysten luomisesta ja proaktiivisen, kokonaisvaltaisen kehittämisen tahtotilasta. Näin ollen esimerkiksi edellisessä luvussa kuvattujen kolmen skenaarion tai tulevaisuuskuvan osalta maakunnan toimijoiden itsensä kollektiivisesti valitsema tahtotila on ensiaskel toimenpiteiden valinnalle. Maakunnan kehittämisessä on kuitenkin joka tapauksessa huomiotava läpäisyperiaatteella isot kysymykset: ilmastonmuutos, väestön vanheneminen, talouden taantuma, maahanmuutto, sosiaalisen koheesion hajoaminen, digitalisaatio ja elämystalouden kehittyminen. Näihin haasteisiin maakunnan kannattaa omista lähtökohdistaan ja omia vahvuuksiaan kehittäen löytää ratkaisuja sekä mahdollisuuksia talouden vahvistamiseksi. Kaikkien kolmen tulevaisuuskuvan kohdalla päteviä kestävän tulevaisuuden edellytyksiä toteuttavia toimenpiteitä ovat seuraavat (lisää yksittäisiä toimenpide-ehdotuksia löytyy runsaasti verstaan työskentelyn tuloksista luvussa 2):

Ympäristö ja energia

Vähähiilisen ja vähäpäästöisen maakunnan rakentaminen

Yhdyskuntien kasviuonekaasujen minimointi pakotteiden lisäksi kannustimien avulla

Energiaintensiivisyys ja päästöt pienemmiksi aktiivisten kansalaisten ja yritysten avulla

Uusiutuvat energiamuodot laajamittaiseen käyttöön → **uusiutuvan energian käyttöönotto - strategia**

Energiaomavaraisuuden tavoittelu – kilpailu parhaista tasoista

Paikallistuotantoa – energia ja elintarvikkeet lähituotantona, joiden markkinointi tapahtuu vahvasti virtuaaliverkoston avulla

Vähähiilisyys kytkettynä energiaturvallisuuteen ja elintarviketurvallisuuteen → **turvamaakunta**

Jätteistä bisnestä → **nollajäte-strategia**

Ilmastonmuutoksen etenemisen varalle maakunnassa laadittavaksi oma **ilmastostrategia**.

Energiatehokkuuden lisäämistä sekä uudisrakentamisessa että nyk. rakennuskannassa. → energia- ja ilmastoherkkä asuminen, työnteko, liikkuminen → **etätyökievarit** kunnissa ja kattavat **etätoiminnot** muutenkin: etäopetus, etäterveyshoito ja etäviihde

Kaavoituksessa taattava suojavyöhykkeet ja sallittava rakentaminen reilusti merenpinnan yläpuolelle.

Ääriolosuhteet ja -ilmiöt on huomioitava myös rakennusten suuntaamisen, muodon ja materiaalin suhteen entistä huolellisemmin.

Elinkeinot, tuotanto ja maankäyttö

Keskittyminen **korkean jalostusasteen tuotantoon** → valitaan painopistealueet

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen siten, että asuinviihtyisyys ja luonnonläheisyys ei kärsi

Yhdyskuntien maankäytön, liikenteen ja asumisen kokonaisvaltainen kehittäminen

Slow-elämän suomalaisen mallin kehittäminen ja opettaminen sisäoppilaitoksessa

Suomalaisen puurakentamisen ja vertikaaliviljelyn osaamiskeskittymä (kansainväliset leirikoulut ja tutkijavaihto-ohjelmat)

Aktiivinen eläkeläinen valitsee Hämeen -kampanja

Hallittu väljyys

Puhdas ja kaunis ympäristö

Hidas ja turvallinen vanhuus mahdollistetaan kodeissa ja **laajennetuissa palvelutaloissa**

Puhtaan ruoan ruoka-aitta → myös **luomuvientiä**

Elämys- ja luontomatkailu → **hevosten ja metsien moninainen rooli** esiin

Virkistyspalvelut

Terveystieteiden palvelut → myös **luontaishoitoloita ja retriittejä**

Hyvinvointipalvelut

Yhdyskuntien ja alueiden profiloituminen maakunnan sisällä toisiaan kumppanuudessa täydentäen toteutetaan säännöllisesti pidettävien kumppanuuskinkereiden muodossa. Asukkaat, yrittäjät, kansalaisjärjestöt aktiivisesti mukaan maakunnan suunnitteluun. **Sosiaalisen median hyödyntämisestä oma strategia:** maakunnan tunnettuus ja vetovoima ulottuu pääkaupunkiseudun ohi globaalille tasolle.

LÄHTEET

- Florida, Richard (2005) Luovan luokan esiinmarssi: miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää (Talentum).
- Florida, Richard (2006) Luovan luokan pako: uusi globaali kilpailu kyvyistä (Talentum).
- Friedman, T. (2007) The world is flat. A Brief History of the Twenty-First Century. (1st ed. 2005).
- Glenn, Jerome & Gordon, Ted (eds) (2009) MP Futures Research Methodology version 3.0. <http://mpcollab.org/MPbeta1/node/1959>.
<http://www.millenniumproject.org/millennium/FRM-V3.html>
- Glenn, Jerome, Gordon, Ted and Elizabeth (2009) State of the Future 2009. Report by the Millennium Project. <http://www.millennium-project.org/millennium/sof2009.html>
- Heinonen, Sirkka (2009) Maailma huutaa, mitä Häme vastaa? Seudullisen ennakkoinnin strategisesta merkityksestä. HYVÄ HÄME – Hämeen vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia –tulevaisuusverstaas. Järjestäjänä Hämeen liitto, 14.8.2009 Verkatehdas, Hämeenlinna, 52 slides.
- Heinonen, Sirkka (2009) Sosiaalinen media. Avauksia nettiyhteisöjen maailmaan ja vuorovaikutuksen uusiin muotoihin. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, 22 s. ISBN 978-951-564-558-6. http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2009-1.pdf
- Heinonen, Sirkka (2008) Riskikäsitteen moniulotteisuus tulevaisuudentutkimuksessa. Futura 4/2008, 5-16. Helsinki. ISSN 0785-5494.
- Heinonen, Sirkka (2008) Hidas asuminen ja energia vähähiiliyhteiskunnassa. Sitran taustaselvitys Helsinki 2008. <http://www.sitra.fi/fi/Ohjelmat/energia/Julkaisut/julkaisut.htm>
- Heinonen, S. ja Westerlund, L. (toim.) (2009) Tulevaisuussignaalien satoa. Tulevaisuuden tutkimuskeskus (sisäiseen käyttöön), 31 s.
- Heinonen, Sirkka & Saarimaa, Riikka (2009) Työelämän laadulla parempaa jaksamista – Kuinka etätyö voi auttaa? Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ- ja yrittäjyys 25/2009. http://www.tem.fi/files/22716/TEM_25_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf
- Heinonen, Sirkka & Halonen, Minna (2007) Ekotehokkaan Maaseudun ja kaupunkiseudun kokeilumalleja. Teoriaa ja käytännön innovaatioita. <http://www.vtt.fi/ekoseutu> (Raportti 1 ja Raportti 2)
- Heinonen, Sirkka, Halonen, Minna ja Daldoss, Lorenzo (2007) Rauhallinen asuminen (slow housing) osana elinympäristöjen houkuttelevuutta. Futura 4/2007, 5-24.
- Heinonen, Sirkka, Minna Halonen & Lorenzo Daldoss (2006) Slow housing – competitive edge for innovative living environments. Fennia 184: 1, pp. 91–104.
- Heinonen ja Tuominen (toim) (2006) Matkalla tulevaisuuteen. Innovatiivisia avauksia tulevaisuuden asumiseen, liikkumiseen ja yrittäjyyteen. VTT-R-09398-06. Espoo 101 s. http://www.vtt.fi/inf/julkaisut/muut/2006/Matkalla_tulevaisuuteen.pdf
- Heinonen, Sirkka, Huhdanmäki, Aimo, Kuosa, Tuomo & Niskanen, Saija (2004). Ekohallittu etätyö. Asumisen, työn ja liikkumisen kaupunkirakenteellisen uusjaon ympäristövaikutuksia. KESTY-tutkimusohjelman Ekoetätyö-hankkeen loppuraportti. Suomen ympäristö 701, Helsinki, 270 s. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=310679>
- Hämeen maakuntaohjelma 2007–2010. Hämeen liiton julkaisu IA:26, 2007.
- Jensen, Rolf (1999) The Dream Society. How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business. McGraw-Hill Professional.

- Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo ja Söderlund, Sari (2002). Tulevaisuudentutkimus – menetelmät ja sovellukset. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 896. Helsinki, 2. korjattu painos, 928 s.
- Kuusi, Osmo & Kamppinen, Matti (2003) Tulevaisuuden tekeminen. Teoksessa Kamppinen, M. – Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) Tulevaisuudentutkimus – menetelmät ja sovellukset. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 896. Helsinki, 2. korjattu painos, 928 s.
- Laakso, Anne (2009) Kun kulttuuri vietiin verstaisiin – KULMA-hankkeen tulevaisuusverstaiden analyysi. Pro gradu -tutkielma. Turun kauppakorkeakoulu. Turku, 114 s.

TULEVAISUUSVERSTAAN OSALLISTUJAT

Ryhmä 1

Moderaattori: Hazel Salminen, Tulevaisuuden tutkimuksen seura

Jäsenet:

Antti Heinilä

Noora Herranen

Harri Kallio

Timo Lindvall

Heikki Pusa

Päivi Sipilä-Alatalo

Ryhmä 2

Moderaattori: Sirkka Heinonen, Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Jäsenet:

Juha Haukka, Hämeen Yrittäjät

Päivi Kiviranta, Hämeen 4H- Piiri

Matti Lipsanen, Hämeen liitto

Paula Mustonen, Hämeen liitto

Päivi Terävä, Hausjärven kunta

Annu Tulonen, Hämeen Ympäristökeskus

Ryhmä 3

Moderaattori: Anne Laakso, Hämeen ammattikorkeakoulu

Jäsenet:

Sirpa Kurppa, MTT

Jukka Ojanen, Hämeen liitto

Arto Saarinen, Hämeen liitto

Hannu Saarinen, Hämeen liitto

Matti Setälä, Tammelan kunta

Ryhmä 4

Moderaattori: Anna-Mari Ahonen, Hämeen liitto

Jäsenet:

Matti Hakala, HAMK

Jukka Pekka Kataja, MTK

Raija Niemi, Riihimäen kaupunki

Hannu Raittinen, Hämeen liitto

Timo Silván, maakuntahallituksen edustaja (Hausjärvi)

Esko Tonteri, Humppilan kunta

AIKAISEMPIA TUTU-eJULKAISUJA

- 7/2009 Koskela, Marileena & Vinnari, Markus (eds.): Future of the Consumer Society. Proceedings of the Conference "Future of the Consumer Society". 28-29 May 2009, Tampere, Finland.
- 6/2009 Lauttamäki, Ville: Sosiaali- ja terveystoimen tulevaisuuden palvelutarpeita. Loppuraportti Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tulevaisuustyöskentelystä 2008.
- 5/2009 Juha Kaskinen & Riikka Saarimaa (eds.): Culture as Innovation. The Search for Creative Power in Economies and Societies. Proceedings of the Conference "Culture as Innovation", 6-8 June 2007, Turku, Finland
- 4/2009 Katariina Heikkilä & Anna Kirveennummi: Vanhusten hoiva ja huolenpito tulevaisuudessa. Näkökulmia Loimaan seudulla järjestetyn tulevaisuusverstaan pohjalta.
- 3/2009 Hietanen, Olli: Kaakkois-Suomen työelämän kehittämiskeskus -hankkeen ennakoiva kokonaisevaluointi. Loppuraportti.
- 2/2009 Ahvenainen, Marko - Hietanen, Olli & Huhtanen, Heikki: Tulevaisuus paketissa.
- 1/2009 Heinonen, Sirkka: Sosiaalinen media. Avauksia nettiyhteisöjen maailmaan ja vuorovaikutuksen uusiin muotoihin.
- 8/2008 Nurmi, Timo & Hietanen, Olli: LogiCity porttina itään ja länteen.
- 7/2008 Kohl, Johanna (ed.): Dialogues on Sustainable Paths for the Future. Ethics, Welfare and Responsibility.
- 6/2008 Kaivo-oja, Jari & Marttinen, Jouni: Foresight Systems and Core Activities at National and Regional Levels in Finland 1990-2008. Developing Foresight Systems for a Better Life in Finland and Europe

TUTU-eJULKAISUJA 8/2009

Sirkka Heinonen

HÄMEEN TULEVAISUUSKUVIA

Hahmotuksia Hämeen maakunnan tulevaisuuden kehitysvaihtoehtoista

ISBN 978-951-564-976-8

ISSN 1797-132

